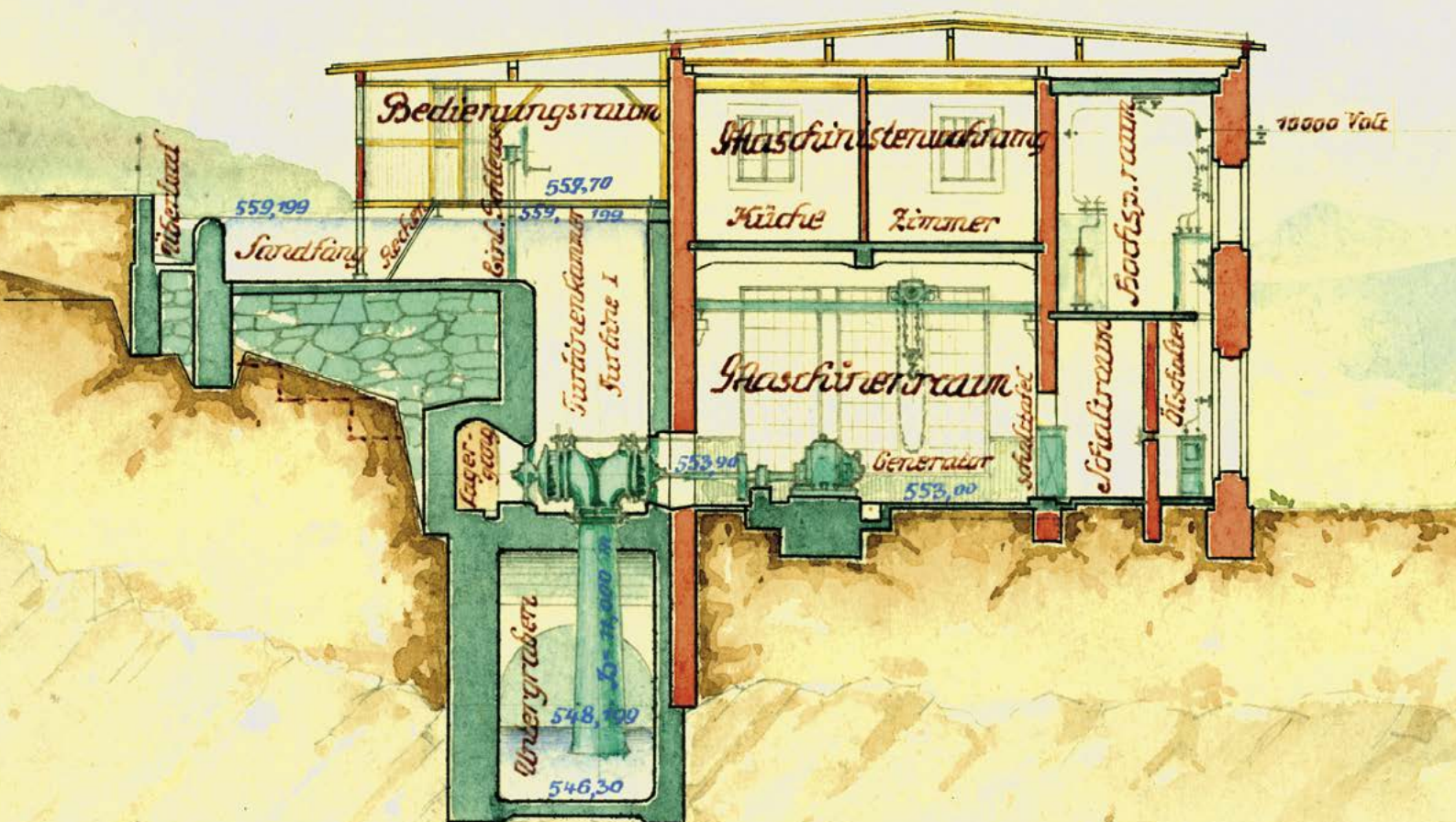

VESELÝ VÝLET®

KRKONOŠE / 53

ZIMA 2020

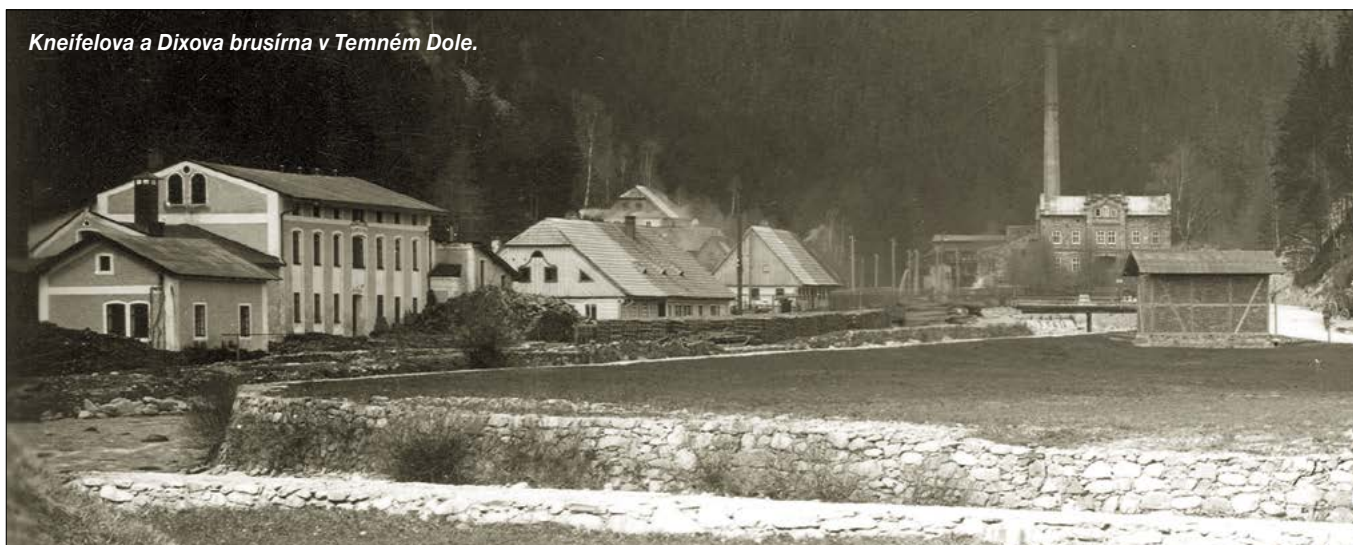

Po staletí většina obyvatel kraje pod Sněžkou neměla stálý příjem. Živila je horská hospodářství, občasná práce v lese, v dolech či na stavbách. Živnost provozoval málokdo. Než mnohé změnil turistický ruch, zlepšovaly těžký život horalů od poloviny 19. století vznikající továrny. Podnikavým, většinou místním lidem, umožnila vodní síla řeky Úpy zahájit sklářskou, papírenskou, textilní a dřevařskou výrobu. Krkonoše se brzy staly významnou průmyslovou oblastí zaměstnávající tisíce lidí v rozličných i vysoce kvalifikovaných profesích. Dopad na sociální jistoty, společenský život, vzdělanost i životní úroveň byl zásadní. Industrializace pod hory přivedla železnici, ovlivnila urbanismus sídel, dala vyniknout novým elitám. V září 1919 vyhořela ve 3. dílu Maršova brusírna nájemce Hermanna Hofera. Majitel vodního díla Prosper Piette potom zadal projekt na zřízení „hydrocentrály“ pro níže položenou papírnu. Vodní elektrárna postavená podle této studie slouží nepřetržitě sto let.

Z	Galerie, informační centrum a pension Veselý výlet	str. 2–3
D	Horní Maršov	str. 4–5
	Pec pod Sněžkou	str. 6–9
A	Malá Úpa	str. 10–11
	Žacléř	str. 12–13
R	Mapa východních Krkonoš	uprostřed
	Janské Lázně	str. 16–17
M	SkiResort Černá hora – Pec	str. 18–19
	Doporučujeme osvědčené služby	str. 20–21
A	Pila Horní Maršov	str. 22–23
	Paměť Krkonoš	str. 24–28

Kneifelova brusárna ve Velké Úpě.

Kneifelova a Dixova brusárna v Temném Dole.

Elektrárna firmy Piette v Maršově 3.

Při dokumentování všech staveb východních Krkonoš jsme vedle lidové architektury připravili v letech 1987 až 1992 návrhy na zařazení několika historických výrobních a technických staveb mezi státem chráněné objekty. Kulturními památkami se postupně staly plavební přehrada neboli klausa na Lučním potoce v Peci pod Sněžkou, vodárna pro Sněžku v Obřím dole, dva kamenné mosty v Dolních Lysečínách, vápenka v Horních Albeřicích, sklad lnu u přádelny v Temném Dole a tamtéž poslední dochovaná brusírna dřeva zvaná Dixova. Díky tomu jsou dnes mimo ohrožení a některé se staly i turistickým cílem. Většina industriálních staveb před tím zanikla nebo zpusťla. Alespoň je zachytily fotografie, mnohé jsou uloženy v našem archivu. Postupně je zařazujeme do webové databáze Archa Krkonoš®. Protože industriální stavby obdivujeme, připravili jsme příběhy některých z nich do tohoto vydání Veselého výletu.

Nejstarší krkonošskou brusírnou dřeva vyfotografoval Anton Carl Pitzek v roce 1873 spolu s historickým centrem Velké Úpy. Škoda, že nesklonil aparát trochu dolů. Kneifelovu brusírnou s tehdejší čp. 556 zachytil jen zčásti. Je to ten dvoupodlažní kamenný bíle omítnutý dům s prostou sedlovou střechou. Od jezu k němu vede náhon pohánějící vodní kolo a přes transmisi tři dřevobrusy. Těsně pod brusírnou je vidět střecha s pultem původního Kneifelova mlýna tehdy čp. 100. Nad brusírnou stojí budova národní školy s typickou valbovou střechou, stejně jako později přestavěný farní úřad. Dominantní kostel Nejsvětější Trojice ještě nemá hodinový stroj. Unikátní fotografie ukazuje, že všechny chalupy měly šindelem kryté střechy a členitě provedené štíty často snížené zvalbením.

Kneifelové postavili brusírnou také v Temném Dole. Wenzel Lahmer ji zachytil před rokem 1905. Na snímku vzadu s vysokým komínem od parního stroje a kotelny je Dixova brusírna. V době pořízení fotografie už i Kneifelova brusírna patřila firmě Ignaze Dixe. U zajímavé chalupy s do široka rozloženou zvalbenou střechou čp. 56 jsou připravené špalky dřeva pro odkornění a broušení. Minulou zimu se na dlouho opuštěné chalupě propadl krov. Kneifelovu brusírnou srovnal se zemí buldozer už v sedmdesátých letech. Její vodní dílo v roce 2014 obnovil pro novou elektrárnu s velkým úsilím Jaroslav Ritter. Starým náhonem po více než šedesáti letech zase teče voda na lopatky moderní Kaplanovy turbíny.

Hydrocentrálu firmy Piette postavila v Maršově 3 společnost L. Bill & Co. se sídlem v Liberci a s pobočkou v Trutnově. Fotografie z podzimu 1919 z archivu firmy Piette uloženém v NPÚ Sychrov ukazuje připravenou sestavu dvou Francisových turbin. Jejich umístění ve vodním díle je dobře patrné v dobovém plánu na titulní straně. Úctyhodný rozdíl hladiny jedenáct metrů nad a pod turbinami umožnil instalaci dvou generátorů se společným výkonem 300 kW. Dobře udržované vodní dílo má nový hydraulický jez u Očistného centra a také novou fasádu. Je jen škoda, že při opravě omítky v průčelí nezůstala dvě k sobě obrácená péčka, tedy značka firmy Prosper Piette. Přihlášení se k historickému odkazu by zvedlo prestiž současných provozovatelů.

Součástí obou infocenter jsou **galerie umění**. V Peci pořádáme autorské výstavy. Při první v lednu 2000 s názvem Václav Havel – symbol svobody představili fotografie tři významní autoři. Bohdan Holomíček vystavil unikátní soubor pořízený v letech 1974 až 1989. Pavel Štecha fotografoval Václava Havla během revoluce na konci

roku 1989. Tomki Němec zachytil první dva roky prezidenta Havla. Vznikl i katalog, který je stále v prodeji. Další výstavy a s nimi spojené hezké chvíle s autory i návštěvníky nám u vchodu do galerie připomíná přehled pětadesáti pozvánek. Právě probíhající výstava fotografií Petra Tomana Krkonoše nejen z letadla je prodejné úspěšná. V Temném Dole jsou hlavním tématem galerie reprodukce dobových fotografií ze sbírky Veselého výletu.

Pension Veselý výlet v Temném Dole je obklopený horskou přírodou i kulturními památkami. Hosté s námi konzultují vybraný program, který jim obohatíme o další náměty. Inspiraci přináší i samotný historický dům plný obrazů, fotografií a dokumentů nejen z Krkonoš. Vkusně vybavené pokoje, připojení k internetu Wi-Fi, sauna, vířivka, velká hala s kuchyňkou v moderní přístavbě i bohaté snídaně jsou samozřejmostí. Do pensionu přijíždějí skupiny přátel, kteří stejně jako velké rodiny využívají prostornou halu. Díky spojovací chodbě mezi oběma domy neomezuje hlukem další hosty a nikdo neruší jejich zábavu. Před domem zastavují letní i zimní turistické a lyžařské autobusy. Ubytování hosté celoročně zaparkují i na parkovišti u infocentra v Peci. Ceník a informace o nabídce dalších služeb spojených s Veselým výletem najdete na webových stránkách. Pension Veselý výlet v Temném Dole nabízí ubytování se snídaní ve dvou a třílůžkových pokojích a apartmá, telefonická rezervace v infocentru, podrobnosti o ubytování v pensionu najdete na webových stránkách.

Informační centra a obchod s dárky Veselý výlet v Peci pod Sněžkou nebo v Temném Dole usnadní a příjemný váš pobyt ve východních Krkonoších. Vypůjčíte si klíče od lesního hrádku Aichelburg i od Muzea Vápenka v Horních Albeřicích. Najdete tu novinky z regionu, bezplatné informační materiály, mapy Krkonoš a okolí, průvodce, pohlednice se známkami, české a německé knihy včetně dětských. Pro sběratele máme turistické vizitky, známky, odznaky, nálepky, štítky na hole a jiné drobnosti. Před cestou domů tu koupíte originální dárky a suvenýry, obrázky, fotografie a oblíbené figurky a loutky Krakonoše, sbírkové kameny, přívěsky, trička připomínající návštěvu Krkonoš. V Temném Dole si můžete objednat kopie dobových fotografií Krkonoš po výběru z našeho velkého archivu. Veselý výlet připravil dárkovou Čokoládu ze Sněžky s výtvarně zpracovanými obaly od několika autorů, které si můžete prohlédnout i na facebooku. Kvalitní česká čokoláda je buď sedmdesátiprocentní, nebo sladká mléčná. Oblíbené jsou krkonošské bylinné, medoviny, čajové směsi a léčivé nápoje. Stejně tak dárkové balení piva Trautenberg z Malé Úpy nebo piva Sněžka z Pece. Široký výběr je v několika druhích přírodní značkové kosmetiky. Vedle běžných informací vám pomůžeme s přípravou programu. Informační centra doplňují směnárny. Starší vydání Veselého výletu si můžete přečíst na našich webových stránkách, zbylé tištěné nabízíme v Temném Dole.

Informační centrum, galerie, směnárna a obchod s dárky Veselý výlet v Peci pod Sněžkou čp. 196, tel. 499 736 130. **Informační centrum, galerie, směnárna a pension Veselý výlet** v Temném Dole čp. 46, Horní Maršov, PSČ 542 26, tel. 499 874 298. Jsou otevřena denně od 8.30 do 18 hodin. Domluvíte se i německy a anglicky. Aktuality najdete i na facebooku Veselého výletu. E-mail: info@veselyvylet.cz www.veselyvylet.cz

Řeka Úpa vdechla život kraji pod Sněžkou

Pramení na Bílé louce v Úpském rašeliníšti nedaleko Luční boudy. Padá do ledovcového karu Úpská jáma a ještě jednou vytváří Dolní Úpský vodopád. Potom plyne s řadou peřejí na jih a v Jaroměři se vlévá do Labe. Řeka Úpa přispěla ke kolonizaci kraje pod Sněžkou. Když sem v 16. století přišli dřevaři kácet původní prales, mohli plavit dřevo pro stříbrné doly v Kutné Hoře. Tehdy poprvé neregulovanou řeku v horách přehradila lidská díla. Klausy zadržovaly vodu a usnadňovaly transport dřeva k Trutnovu, kde na hrablech špalky počítali i kvůli vyplacení odměn dřevařům. Nejstarší osada dnes okresního města Trutnova se původně jmenovala podle řeky Úpa. Už v 17. století byly v horském úseku toku postaveny první mlýny. Kvůli povodním některé nepoháněla voda z Úpy, ale z bočních přítoků. Například ve Velké Úpě mlely obilí dva nejstarší mlýny na Javořím a Vavřincově potoce. Od roku 1701 mlynáři drželi dědičné vodní právo stvrzené novým majitelem panství Maršov Bertholdem Vilémem Valdštejnem. O sto padesát let později díky přístupu k vodě byli mlynáři Franz Kneifel, Filip Adolf, Ignaz Dix, Dominik Richter a Johann Mohorn průkopníky průmyslové výroby v horách. Postavili brusírny dřeva. Řeka poháněla stroje také ve sklárně, v textilce a na pile. Sílu od vodního kola ke strojům přenášely transmise, tedy hřídele, ozubená kola a kožené řemeny sloužící i jako pojistné spojky. Nestálý výkon odvíjející se od kolísání průtoku odstranily až instalované turbíny vyrábějící elektřinu určenou pro tovární stroje. Přbytek elektřiny rozsvítil domy a chalupy v okolí. V době sucha vodní pohon nahrazovaly parní a později dieselové motory, od dvacátých let minulého století elektřina z centrálního zdroje v Trutnově Poříčí.

Na vrcholu průmyslové výroby na konci 19. století tekla část řeky Úpy od soutoku s Malou Úpou většinu trasy v umělých náhonech. Vodu si předávala za sebou řazená vodní díla. Ta velká začínala v Temném Dole Hoferovou brusírnou, pod ní měla vysoký jez Dixova a pod ní Kneifelova brusírna dřeva. Hned za jejím výtokem vodu jímala na třech jezích sklárna. Následovalo velké vodní dílo prádelny, pod ní voda poháněla maršovskou pilu. Jen po sedmdesáti metrech od ústí vtékala voda do dlouhého otevřeného dřevěného náhonu Fiebigerovy brusírny dřeva, která stála v místě dnešní maršovské školy. Výtok byl nad jezem Hoferovy brusírny přestavěný roku 1920 na elektrárnu papírny Piette. Hned pod ní měla největší vodní dílo s náhonem dlouhým jeden a půl kilometru papírna

Eichmann Roeder & Co. Snad kvůli vysokým nákladům v roce stavby 1872 se mu říkalo „Millionengraben“. Následovalo původní vodní dílo papírny Piette. I potom si za sebou seřazené továrny braly a zase vracely vodu až daleko za Trutnov. Úseků, ve kterých všechna voda tekla korytem řeky, bylo málo. Na stálé vodě, jak se tehdy říkalo celoročně využívaným tokům, bylo od Velké Úpy po Dolní Maršov dvacet vodních děl. Dnes devět z nich využívají malé vodní elektrárny. Při nízkém průtoku jejich provoz omezuje jímání v úpravně pitné vody v Temném Dole. Té slouží jez postavený Ignazem Dixem pro jeho největší brusírnu. Úpa je hlavním zdrojem především pro třicetitisícový Trutnov. Také větší část Pece a Velké Úpy je závislá na jímání vody z řeky. Vodu po vyčištění v centrální čistírně vrací do toku jen půl kilometru pod jímáním.

Řeka Úpa není vždy přívětivá a jen prospěšná. Továrníkům ničila díla mohutné povodně. Velká voda v létě 1882 ukončila třisetletou tradici plavení dřeva, poničila všechny jezy, přispěla k nucenému prodeji panství Maršov Alfonsem Aichelburgem. Ale největší škody napáchala povodeň 29. července 1897. Mezi Sněžkou a Trutnovem voda zabila sto deset lidí a smetla mnoho domů. Nejvíce byly poškozeny továrny na březích. Povodeň přivedla zánik jedné z největších skláren v monarchii v Temném Dole, zbořila nejstarší Kneifelovu brusírnu pod kostelem ve Velké Úpě, smetla celou panskou pilu v Maršově. Zničila nejen všechna vodní díla, ale i komunikace potřebné pro dopravu surovin a vyrobeného zboží. Tehdy bylo rozhodnuto řeku Úpu svázat vysokou kamennou regulací. Místní i cizí kameníci před sto dvaceti lety odvedli výbornou práci. Mnoho vybudovaných úseků ochranných zdí slouží dodnes. Obstály i při povodni v červenci 1997, kdy v Úpě teklo srovnatelné množství vody jako před sto lety. Daní za naši bezpečnost je těžko překonatelná bariéra pro zvěř a v obydlených místech nesnadný přístup k řece.

Po plavení dřeva a pohánění strojů přinesla voda z řek a potoků další podporu obživy lidí v horách. Dnes je zdrojem pro výrobu technického sněhu, bez kterého by hlavní odvětví cestovní ruch v Krkonoších strádalo. Každý hotel, pension, restaurace, privátní ubytování a na ně napojené služby jsou čtyři měsíce v roce závislé na přeměně drobných kapiček vody v ledové krystalky umožňující lyžování tisícům hostů. I tak si přeje-me, aby se z nebe snesl dostatek hebkých přírodních sněhových vloček a zasypal hory i se zamrzlou řekou Úpou.

Povodeň v červenci 1897 poškodila i Fiebigerovu brusírnu dřeva. V jejím místě dnes stojí Základní škola Horní Maršov.

Přádelna Bertholda Aichelburga

Před rozvojem cestovního ruchu bylo údolí Úpy chudým místem. Zlepšení života v celé Evropě přinesla industrializace, jejímž důsledkem vznikla početná střední třída, která pomohla rozvoji cestování. V kraji pod Sněžkou se v první polovině 19. století obyvatelé spoléhali především na zemědělské samozásobování. Peníze vydělávali prodejem produktů, prací v lese, na stavbách i v dolech. Změnu způsobilo využití vodní síly řeky Úpy, zásoby dřeva a podnikavost místních lidí. Vznikly první malé i větší továrny zajišťující horalům pravidelný příjem peněz. Koupěschopnost sousedů vyvolala rozvoj služeb řemeslníků i hospodářů. V neposlední řadě industrializace podpořila vznik svobodné občanské společnosti.

Hrabě Berthold Aichelburg se přistěhoval z Lázní Bělohrad do maršovského zámku jako pětiletý chlapec v roce 1828 (těž VV 7/1995). Panství převzal roku 1847 v době, kdy se měnila stará doba v modernější. Byl příznivcem politických změn po revolučním roce 1848, podporoval průmysl poskytnutím pozemků a hlavně dodávkami dřeva ze svého panství i do prvních brusíren vyrábějících dřevovinu pro papírny. Odmítl kandidaturu do zemského sněmu, snad i proto, že se rozhodl stát průmyslníkem. V polovině 19. století již pod horami prosperovaly textilní podniky. V návaznosti na zámecký park v místní části Temný Důl hrabě Berthold začal v roce 1855 budovat přádelnu lnu, který tehdy hojně pěstovali místní hospodáři. Třípodlažní stavba se sedlovou střechou stála napříč úzkého údolí. Hlavní budova byla s rozměry 20 × 86 metrů největší v údolí. Kvalitní práci kameníků a zedníků můžeme posoudit při prohlídce v původní podobě dochovaného samostatně stojícího kamenného skladu lnu hned vedle bývalé přádelny. Stejně jako dnes chráněná technická památka vypadala i původní hlavní budova. Sklad z místního kamene ruly, vyzděný s minimálními spárami bez krycí omítky, působí krásně kompaktně. Nákladnou součástí Aichelburgova projektu bylo vodní dílo. Jez přehradil řeku Úpu před dnešním informačním centrem Veselý výlet v Temném Dole. Původně otevřený náhon přiváděl vodu do výšky sedm metrů, což o sedmdesát let později stačilo k instalaci dvou Francisových turbín s celkovým výkonem 250 kWh. V samostatné budově s truhlářským zdobeným stropem byl záložní parní stroj, jeho osmiboký vysoký komín továrnu zdobí dodnes. Sto třicet let měly v továrně práci až čtyři stovky lidí.

Už se můžeme jen dohadovat, jestli byl milovník divadla a hudby, skladatel i dirigent hrabě Berthold také dobrým podnikatelem. Dokončení přádelny se protahovalo, zahájení zkušebního provozu spřádání lnu na nitě proběhlo v roce 1861. Nevíme, jestli za jeho účasti. Mecenáš kraje pod Sněžkou Berthold Aichelburg si vzal život 13. května 1861 v nedožitých osmatřiceti letech. Zasloužil se o vznik řady průmyslových objektů v údolí Úpy, ale jeho památku připomíná skromná stavba na prudkém úbočí Světlé hory. Už dvacet let si turisté mohou vypůjčit klíče od obnoveného lesního hrádku Aichelburg, postaveném roku 1863 jako památník vzácného člověka. Vdova Ernestina Theodora Aichelburgová s nezletilým synem Alfonsem přádelnu provozovala jen šest let, až ji v červnu 1867 koupil za 150 tisíc zlatých textilní podnikatel z Úpice M. J. Oberländer. Když do přádelny 16. května 1887 před polednem uhodil blesk, patřila továrna již firmě Morawetz. Požár přádelny patří mezi tři největší v historii obce Horní Maršov. V létě 1868 zapálil blesk krov starého kostela a o sto padesát let později zháril podpálili krov maršovského zámku. Přádelnu plameny zcela zničily. Následně byla přestavěna do dnešní podoby a dalším důležitým majitelem byla od konce 19. století firma textilního podnikatele J. A. Kluge.

Ta u továrny postavila čtyři moderní bytové domy pro zaměstnance. K areálu továrny patřilo i zahradnictví, které během druhé světové války muselo z části ustoupit asi třem typizovaným montovaným přezemním domům lágru patřícího pod koncentrační tábor Gross Rosen. Pětašedesát židovských vězenkyň tu pracovalo od 15. června 1942 do 23. dubna 1945. Vystřídalo se tu sto devadesát žen včetně několika na nucené práce zavlacených Ukrajinek. Zatím jsme nenašli jedinou fotografii pracovního lágru, přestože z té doby máme z Temného Dolu několik stovek snímků. Zajištění provozu přádelny zařazené do státního podniku Texlen bylo stejně jako v případě dalších továren v údolí důvodem, proč v okolí zůstaly desítky rodin starousedlíků i po roce 1945. Bez specialistů a pracovníků v nejtěžších pracovních podmínkách by se textilky, papírny a brusírny zastavily. Zároveň do údolí Úpy přišly kvůli práci v továrnách stovky nových obyvatel z celého Československa. Mnozí potomci starousedlíků i těch příchodců v okolí továren žijí dodnes. Ovšem po roce 1989 všechny zdejší továrny zastavily výrobu kvůli zastaralé technologii a nekonkurenceschopnosti. Jako některé další žije i bývalá přádelna Bertholda Aichelburga jen provozem vodního díla s výrobou bezemisní elektřiny. www.hornimarsov.cz

Fotografie z archivu Vladimíra Aichelburga zachycuje na snímku Antona Carla Pitzeka z roku 1873 původní podobu přádelny založené v Temném Dole jeho prastrýcem Bertholdem Aichelburgem.

Tady se brousilo dřevo

Kneifelové patří mezi nejstarší rody východních Krkonoš, které tu žily už před dřevařskou kolonizací zahájenou roku 1566. Příjmení má původ v kraji pod Sněžkou, je „endemitem“ stejně jako rodová jména Bönsch, Lahmer či Lamer, Mitlöchner nebo Tippelt. Vzniklo zkomolením starší verze Knöffel, psané i Kneyffel. Podle početnosti v nejstarší matrice z let 1642 až 1667 pocházela většina Kneifelů z Lysečín, Albeřic a ze Suchého Dolu. Tedy z jedné oblasti se třemi starými lánovými obcemi. Wenzel Knöffel byl v roce 1646 v Lysečínách „starým rychtářem“. Ve Velké Úpě narozený profesor Helmut Kneifel, který před patnácti lety svůj rod pečlivě zmapoval, našel v polovině 17. století na císařské půdě s Velkou a Malou Úpou jen tři rodiny nesoucí příjmení Kneifel. Jejich původ odvozuje od nejstaršího nalezeného Georga Kneifela, narozeného okolo roku 1600 snad již ve Velké Úpě. Je uvedený i v nejstarším seznamu boudařů z Úpy ze srpna 1644. Na konkrétní místa můžeme jednotlivé historické osoby umístit až po zavedení číslování domů za vlády císařovny Marie Terezie roku 1771. V soupisu duší všech obyvatel panství Maršov, který pan profesor přepsal, a tím nám je zpřístupnil, najdeme roku 1772 celkem 185 nositelů příjmení Kneifel. Dvě třetiny obývaly v sedmadvaceti domech Albeřice, Lysečiny, Suchý Důl a Rýchory. Ve Velké Úpě měli Kneifelové šest domů a všechny stály na břehu řeky Úpy poblíž tehdy provozovaných mlýnů. Není divu, že v dalších generacích nacházíme i několik mlýnářů.

Mlýn Franze Kneifela narozeného v lednu 1810 stál v historickém centru obce Velká Úpa jen kousek pod kostelem. Do mlýna se původně obchodník s máslem a se sýry přiznal v únoru 1829 svatbou s Barbarou Mitlöchnerovou. Voda přivedená na mlýnské kolo se nevracela hned zpět do řeky Úpy, ale tekla dál prodlouženým náhonem k níže položenému mlýnu Ignaze Dixe seniora. Tomu dnes říkáme Starý mlýn. Oba významné rody měly dobré vztahy, což jim později pomohlo. V jejich době na Úpě v Dolním Maršově a na Labi v Hostinném začaly prosperovat papírny. Pro některé druhy papíru potřebovaly dřevovinu, tedy na kaši rozemleté smrkové dřevo. Franz Kneifel využil příležitost a postavil roku 1863 první brusírnu dřeva v Krkonoších. V kraji se jim říkalo německy Holzschleife, většinou ve spojení se jménem majitele. Kneifelova první stála těsně nad původním mlýnem a měla vlastní jez s náhonem. Mlýn-

ské kolo na spodní vodu roztáčelo tři jednoduché dřevobrusy. Smrkové špalky zbavené ručními loupáky kůry i lýka tlačil píst na roztočený mlýnský kámen. Brusnou plochu zdrsnilo před použitím kamene speciální ocelové kolečko. Příprava brusného kamene z tvrdého pískovce představovala velký kumšt a ovlivňovala kvalitu dřevoviny. Dřevo se brousilo ve vodní lázni, vzniklá kaše přišla o vodu na sítu. Podle způsobu nabroušení kamene se tvořila hrubá nebo jemná dřevovina. U jemnější trvalo déle vysoušení, protože voda pomaleji prosakovala pod síto. Suché pláty dřevoviny narovnané do štosů odvážely koňské povozy do papíren zaměstnávajících stovky lidí. Brusírna Franze Kneifela se čtrnácti pracovníky ve dvou směnách prosperovala, a proto se synem Franzem vybudovali další a větší provozovny v Temném Dole, v Mladých Bukách, později známou jako Fiebigerschleife, a v roce 1868 druhou ve Velké Úpě. Naproti Dixovu mlýnu ve Vavřincově dole Kneifelové získali od panství Aichelburgů na levém břehu řeky Úpy vodní právo pro novou lokalitu. Je zajímavé, že pro továrnu i vedení náhonu jim poskytl pozemek mlýnář Ignaz Dix junior, který se už také chystal zapojit do výroby dřevoviny. Možná, že mezi nimi nebyla konkurenční revnivost i proto, že oba otcové mlýnáři měli manželky z rodu Mitlöchner. Od Franze juniora brusírnu převzal syn Rudolf Kneifel. Narodil se ve mlýně pod kostelem v dubnu 1867, kdy už jeho děda i otec byli váženými podnikateli. Jenže v jednadvacetiletých letech byl na všechno sám. Otec Franz náhle zemřel v nedožitých padesáti letech v červnu 1888 v brusírně v Temném Dole. Nejstarší brusírnu pod kostelem Rudolf prodal sousedům z rodiny poštmistra Prellera. Kvůli velkému počtu dětí v obci sloužila i jako provizorní škola. V červenci 1897 ji pobořila velká voda a už nebyla obnovena. Brusírnu v Temném Dole nejspíš bezdětný Rudolf Kneifel prodal Ignazi Dixovi a provozoval jen modernější brusírnu ve Velké Úpě čp. 6. Měla dva objekty, jak je vidět i na fotografii, horní třicet metrů dlouhý dům rozdělával rizalit na polovinu. Dveřmi vlevo se vcházelo do provozu s dřevobrusy, pravými do obytné části. Ve vedlejším vysokém objektu byla v přízemí sušárna dřevoviny a v patře truhlárna Rudolfova bratra Josefa Kneifela s vlastním vodním pohonem strojů. V roce 1905 Rudolf brusírnu prodal a z Kneifelschleife se stala Schrötterschleife. Kupcem byl opět poštmistr, tentokrát Hermann Schrötter ze Svobody nad Úpou, který podnik provozoval s pomocí mistra Josefa Tippelta. Od roku 1921 i tady vyráběli

Kneifelova brusírna v době působení Rudolfa Kneifela. Dnes je tu pension Lucie Velká Úpa čp. 6.

elektrinu. Po Hermannově smrti dědicové podnik prodali. V roce 1928 výzvu k podnikání přijal Franz Trömer pocházející z početné rodiny v Javořím dole. Ve stejné době jeho bratr Johann Trömer koupil dva domy naproti brusírně na druhém břehu řeky. V horním byl hostinec, dnes pension U Karla, a ve spodním Johann zřídil jedinou pilu ve Velké Úpě. Nejen kvůli světové krizi klesal zájem o pracně vyráběnou dřevovinu z malých provozů, proto Trömerovi brusírnu upravili na výrobu koberců. Na podzim 1946 nastoupili do dvou různých transportů do Německa. Franz s rodinou skončil na severu ruské zóny v Usedomu, Johannova rodina v Bavorsku. Kneifelova – Schrötterova – Trömerova brusírna je jedinou stavbou, jejíž část se ve Velké Úpě zachovala dodnes.

Z brusírný pension Lucie

Po válce o provozovnu s elektrárnou nebyl zájem. Část továrny i vodní dílo zanikly. Opuštěné stavidlo u jezu na levém břehu řeky dodnes jako memento připomíná dávnou výrobu. Mezi spoustou volných domů si opuštěnou brusírnu v roce 1946 vybral Josef Matyk z Hradce Králové a pro rekreaci ji užíval nejméně deset let. Přestavbu na podnikovou rekreaci provedl na konci padesátých let Královéhradecký obchod potřeb pro domácnost. Už to nebyla továrna, ale výjimečnou podobu si stavba mezi dřevěnými domy v okolí zachovala. Mnoho let sem jezdili na rekreaci odboráři podniku Mototechna z Pardubic. Při zpackané privatizaci v roce 1992 dům získal pochybný podnikatel Milan Dvořák. Po neodvratném bankrotu jeho firem provozovali pension s novým jménem Lucie dva další majitelé. Zásadní změna přišla až v roce 2011, kdy pension koupili Pavlína a Roman Ryzákoví. Po pětadesáti letech byl historický dům opět trvale obydlený, stal se domovem místních lidí. Ryzákoví se rozhodli pro zásadní životní změnu, když prodali dům u Kolína. Dnes jsou spokojení na horách, stali se součástí místní nepočetné komunity. Nikoho tu neznali, ale časem je sousedé přijali, zvláště, když se Roman stal platným členem dobrovolných hasičů. Přestože se v Peci pod Sněžkou v posledním desetiletí hodně stává, podobných příběhů, které celoročně rozsvítí okna zdejších domů, je jako prstů na jedné ruce. Ryzákoví vylepšili pension Lucie a celý jej pronajímají domluvené partě nebo rodinám. Potěšilo nás, když mezi dům a řeku postavili tři brusné kameny z někdejší brusírný, které našli při úpravě okolí. Na dvou mlad-

ších je dobře vidět zdrsněný povrch brusné plochy. Kdysi je Kneifel, Schrötter nebo Trömer koupili za velké peníze, dnes jsou památkem dávno zaniklé průmyslové výroby ve Velké Úpě. Brusné kameny ze čtyř různých továren jsou k vidění v lapidáriu u informačního centra Veselý výlet v Temném Dole.

Zmizely skoro beze stopy

Na hřbitově ve Velké Úpě je v prostřední uličce hrob s výrazným náhrobkem z černé leštěné žuly. Nese čtyři jména, u Philipp Adolf je připsáno Werksbeztitzer, tedy majitel továrny. Všichni, co zakládali ve Velké Úpě brusírny, měli z předchozího podnikání základní kapitál a někdy i vodní právo. I z tohoto pohledu je Philipp Adolf zajímavou krkonošskou postavou. Narodil se v září 1826 ve Špindlerově Mlýně na luční enklávě Jelení boudy v chalupě s dnešním čp. 100. Je pozoruhodné, že tu trvale žijí Adolfovi dodnes a provozují stejnojmenný pension. Když bylo Philippovi deset let, koupil jeho otec Johann Adolf na slezské straně hor Hampelovu boudu, dnes Strzechu Akademickou. Tehdy ještě nestála bouda na Sněžce a pro všechny turisty vystupující na poutní místo s vrcholovou kaplí ze severu byla Hampelova bouda posledním záchytným místem. Johann Adolf roku 1850 boudu přestavěl, ale ponechal ji jméno po původní rodině Hampel. Ve stejném roce se Philipp ve Velké Úpě oženil a v roce 1852 Hampelovu boudu od otce převzal. Mezitím mu vznikla konkurence v Obří a především Pruské boudě na Sněžce. Vedle hospodské živnosti Philipp ještě obchodoval s horským máslem. Roku 1866 boudu prodal a se získaným kapitálem se odstěhoval do Velké Úpy, kde čekal na investiční možnost. Jeho manželka Gertruda byla dcerou mlynáře Johanna Richtera, jehož mlýn stál uprostřed obce pod nynějším opuštěným hotelem Budovatel. Richter se v roce 1874 spojil s mlynářem Ignazem Dixem juniorem a na vodním díle svého mlýna postavili třetí brusírnu dřeva ve Velké Úpě. Ve stejném roce, jistě na doporučení mlynáře Richtera, založil společný podnik s Dixem i Philipp Adolf. Na rovném místě pod kostelem koupili dvě chalupy i s pozemky, aby získali lokalitu pro vodní dílo. Čtvrté brusírně ve Velké Úpě se říkalo nejprve Adolfschleife a později Nesenischleife. Philippova vnučka Emma si totiž vzala majora c. a k. rakouské armády Ludwiga Nesenihova původem z Ústí nad Labem. Adolfovi následovníci u brusírný postavili

Braunova brusírna ve Velké Úpě před rokem 1910. Vpravo je chalupa později přestavěná na pension Piana čp. 11.

první městskou vilu ve Velké Úpě s dnešním čp. 227. Po druhé válce v ní sloužil poštovní úřad. Dnes je pěkně opravená a trvale obydlená místní rodinou Miroslava Gavlíka s vazbou na rod Braunů, který před čtyřmi sty padesáti lety spoluzakládal dřevařskou osadu Velká Úpa.

O prosperitě brusíren vypovídá další krok společníků Philippa Adolfa a Ignaze Dixe. Pod Hlušinami vytipovali novou lokalitu pro pátou brusírnu. Řeka Úpa tu dělá oblouk, který dnes překonávají těsně za sebou dva mosty hlavní silnice. Od Josefa Brauna koupili hospodářství s pozemky a velkou chalupou, z něhož stojí už jen výměnek čp. 247 a boží muka zřízená Stefanem Braunem roku 1845. Dix s Adolfem sem přivedli tři sta metrů dlouhý vodní náhon, aby získali úctyhodných osm metrů výškového rozdílu hladiny. Brusírně se podle původního hospodáře říkalo Braunschleife, přestože s ní Josef Braun, jeho manželka Barbara a ani jedna ze čtyř dcer neměli už nic společného. Po druhé světové válce zůstaly obě brusírny založené Dixem a Adolfem opuštěné, i když měly funkční turbíny pohánějící vodní elektrárny. Jako poslední běžela do roku 1947 brusírna pod Budovatelem. Její vodní dílo dnes využívají dvě elektrárny umístěné ve zdařilých technických stavbách. V květnu a v červnu 1945 byla Neseního brusírna využita jako sběrna zabaveného majetku. Starousedlíci tady museli odevzdat rádia, šicí stroje, fotoaparáty, jízdní kola a další cennější věci. Gerhard a Erwin Kneifelové potom jako školáci lezli do skladiště v uzavřené fabrice a pro otce Friedricha vynášeli knihy, které by jinak posloužily místo dřevoviny jako surovina pro výrobu papíru. Ještě padesát let po válce v nich starý hospodář Friedrich četl příběhy klasiků, například ve Vojně a míru vytištěné starým německým písmem. I tyto knihy minulou zimu shořely při požáru Kneifelovy chalupy nedaleko boudy Jana. Braunova a Neseního brusírna ustoupily nové silnici budované přes Velkou Úpu v šedesátých letech minulého století. Kromě zbytků stavidel u dávno povodněmi zahlazených ježů se připomínají zvláštním způsobem. Všechny někdejší kanály vodních děl, která před padesáti lety překryla nová silnice, se postupně propadají. Když auto na zvlhněné silnici nadskočí, hlásíme neznalým spolujezdcům, že to byla Hoferova brusírna, další prohlubeň je přepad z Braunovy brusírny, pak od Dixova mlýna a hned dvakrát se projeví nátok a výtok z Nesenischleife.

Vedle Hospody Na Peci stával jediný mlýn čp. 143 v dříve samostatné obci Velká Úpa 3. díl zvané Petzer. Vodu ze Zeleného potoka na mlýnské kolo přiváděl dlouhý náhon, který od roku 1935 napájel také obci zřízené koupaliště. Dnes místo Peckého mlýna a plovárny stojí apartmánový hotel Svatý Vavřinec. Mlynář Albert Sagasser i s poloviční vodní silou, než měly níže položené brusírny, po roce 1870 mlýn upravil pro broušení dřeva. S poklesem zájmu o dřevovinu z malých provozů jeho potomci řezali prkénka pro výrobu bedniček na horské sýry a také šindele. Po požáru v září 1919 byl Pecký mlýn obnovený jen zčásti a už bez brusírny. K provozu pily se Stefan Dix ve své kronice vyjádřil s velkými pochybami. Není divu, že v červnu 1934 ztrátový provoz i kvůli koupališti koupila obec. Během války bylo ve mlýně sídlo obecního úřadu. Noví osadníci v roce 1947 rozhodli o demolici z důvodu rozšíření Peckého náměstí.

Brusírny dřeva ovlivnily i několik generací dřevařů. Místo šestimetrových klád od šedesátých let 19. století řezali a svázeli na saních rohačkách nejprve osmdesáticentimetrovou a později metrovou rovaninu. Pravidelný odbyt dřeva dal trvalou práci desítkám dřevařů na maršovském panství. Po zániku místních brusíren celá desetiletí Krkonoše zásobovaly metrovým dřevem velké papírny například v severočeském Štětí. Poslední brusírna v České republice pracovala v plném výkonu do roku 2005 na Labi v Klášterské Lhotě nedaleko Vrchlabí. Lidé kolem Josefa Čtvrtníka a Martina Mádlu obnovili provoz dřevobrusu v roce 1992. Dřevovinu dodávali hlavně do papírny v rakouském Štýrském Hradci. Poslední významnou zakázkou byly ekologické a opticky dobře čitelné střelecké terče pro NATO. Klasickou dřevovinu z trhu vytlačila termomechanická vlákna vyráběná především ve Skandinávii při vysokých teplotách a tlaku. V Klášterské Lhotě v létě 2000 vznikly působivé záběry z broušení dřeva pro dokumentární film Jakou řečí mluví Pánbůh režiséra Pavla Štingla. Pojednává o dramatickém životě horala Friedricha Kneifela, který byl praprasynovcem zmíněného prvního továrníka ve Velké Úpě Franze Kneifela. Friedrich nějaký čas pracoval v Neseního brusírně a podal nám svědectví o časech, kdy se ve Velké Úpě vyráběla dřevovina.

www.pecpodsnezkou.cz

Adolfova brusírna s rodinnou vilou čp. 227. Odtud pocházela manželka doktora Wenzela Lahmera, autora řady připojených fotografií. Jejím otcem byl zakladatel továrny Philipp Adolf.

V létě čeká Pec pod Sněžkou významná událost. Otevření Grand Hotelu Hradec do střediska pozve náročnou klientelu. Během zimy probíhají práce v interiéru stavby na nepřehlédnutelném místě v centru horského města. Zajímavý projekt vznikl na místě prvorepublikového hotelu Hradec. Při pohledu na devadesát let starý projekt, který je ve webové databázi Archa Krkonoš®, se nabízí podobnost se současnou stavbou. Tehdejší místní podnikatel Josef Berauer si vybral dobrého projektanta. Inženýr Franz Fimml do čtyřpodlažního hotelu navrhl také garáže, moderní restauraci, terasu, dva obchody přístupné z ulice. Členitý půdorys umožňoval hezký výhled z většiny oken hostinských pokojů. V návrhu čelní fasády zdobil rizalit s nápisem Glück auf, tedy hodně štěstí. Po dokončení byl hotel Hradec špičkou v regionální nabídce. Stejně kvality očekáváme od nového hotelu, ovšem v současném standardu čtyř hvězdiček plus. Moderní stavba Grand Hotelu Hradec je pro Pec důležitá podobně jako ve své době hotely InterContinental pro Prahu, Thermal pro Karlovy Vary nebo Montana pro Špindlerův Mlýn. Navržený hotel není okázalý, ale kvalitní. Odráží životní postoje lidí, kteří za projektem stojí, tedy majitelů a architektonického ateliéru Mimolimit zastoupeného architektkou a designérkou Barborou Škorpilovou. V betonovém skeletu jsou hlavními pohledovými materiály sklo, slivenecký mramor a dřevo, které je na fasádě i pro odolnost v drsném prostředí upravené plamenem. Dominantním prvkem jsou všechny plochy pokryté přírodním kamenem. V exteriéru je štípaný, v interiéru leštěný. Pozoruhodný prvek tvoří schodiště v obou věžích, oboustranné stupňovité jakoby visící v prostoru. Autorské dílo designérky Škorpilové je dobře čitelné především v restauraci a lobby baru přístupných i neubytovaným hostům.

Už během výstavby získal hotel první uznání. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR projekt ocenilo zvláštní cenou Český energetický a ekologický projekt za moderní a energeticky soběstačnou budovu. Pod hotelem je dvacet hlubokých vrtů pro odebrání přirozeného tepla Země prostřednictvím tepelného čerpadla. Úsporu energie zajišťuje i rekuperace, tedy využívání odpadního tepla hlavně z energeticky náročného provozu kuchyně. Doplňkovým zdrojem energie je zemní plyn. Příjemný pocit z přirozeného tepla navozuje v lobby živý oheň v krbu. Hotel nabídne ubytování pro sto padesát hostů. Hotelové pokoje jsou v třípodlažní jižní a v pětipodlažní severní věži. Vybrané pokoje se dají

propojit v rodinné apartmány o výměře až 67 metrů čtverečních. Podle tradice je nejlepší apartmán pro významné hosty v kategorii royal suite. Na vrcholu severní věže má plochu 115 metrů, přístup na střešní terasu s nádherným výhledem na Studniční horu a zajisté nadstandardní vybavení včetně privátní vířivky na terase. Pro využití hotelu jsou důležité čtyři kongresové místnosti, do kterých se celkem vejde až sto osmdesát účastníků, z nichž dvě jsou vhodné pro uzavřená jednání či nerušenou společnost. Hlavní dva sály poslouží na autorské nebo předpremiérové projekce. Třípodlažní podzemí poskytuje komfortní zázemí, garáže pojmu ve dvou úrovních pětapadesát vozů. Hostům jsou určeny dva vjezdy, horní garáže mají dostatečnou výšku i pro vyšší SUV se střešním boxem na lyže. Výtahy jsou v obou věžích, v severní věži jedou dva z garáží. Zásobovací vozidla nestojí při vykládce na ulici, ale zacouvají do provozní části hotelu s vlastním výtahem. Atrium mezi jižní a severní věží hosté využijí během konferencí k příjemnému oddychu na čerstvém vzduchu. Hotelový wellness má i privátní část s očekávaným klidem pro klienty. Jsou připravené vířivky, bio sauna s nižší teplotou a vyšší vlhkostí propustující senem, tři masážní místnosti a zajisté i posilovna s několika různými stroji. Přizemí hotelu otevřené podél hlavní ulice využije obchod se sportovními potřebami.

Dobře známe územní plán Pece pod Sněžkou i již předložené projekty, proto můžeme říci, že vznik podobně kvalitní stavby z pohledu architektury, designu a rozsahu služeb v nejbližších letech v horském městě nevznikne. Při realizaci rekreačních bytových domů vidíme často snahu minimalizovat náklady pro navýšení zisku při jejich rozprodeji i na úkor architektonické a materiálové kvality. Takovou cestu hlavní akcionáři a investoři hotelu Martina a Tomáš Otrubovi odmítli. Záleží jim na výsledku, proto nedělají ústupky. S hotelem budou spojeni i po jeho dokončení. Už léta jsou součástí místní komunity, kterou mohou Grand Hotelem Hradec rozšířit. V provozu budou pracovat desítky lidí v řadě profesí. Kvalitní služby vyžadují stále pracovníky. K hotelu patří osm bytů pro zaměstnance v historickém centru Velké Úpy. Tam kdysi začínali podnikat později vážení občané, kteří zásadně ovlivnili život v kraji pod Sněžkou jako Franz Kneifel, Philipp Adolf, Ignaz Dix či Vinzenz Bönsch. Teď jsou těmi, které horské město Pec pod Sněžkou potřebuje, také Martina a Tomáš Otrubovi.

www.grandhotelhradec.cz

V červnu bude dokončena dlouho očekávaná investice v centru Pece pod Sněžkou do špičkového Grand Hotelu Hradec.

Maloúpský mlýn s brusírnou

Obec Malá Úpa leží tak vysoko v horách, že tu nemůže téct řeka, ale jen potoky. U Spáleného Mlýna se spojí Jelení potok plynoucí od Sněžky sedm kilometrů Lvim dolem s potokem Smrčí a vzniká říčka Malá Úpa. Pod soutokem po staletí jimal vodu jediný mlýn v obci, známý pamětníkům jako Mohornův. Přitom se mohl jmenovat Kneifelův mlýn, protože byl delší dobu v držení rodu Jeremiase Kneifela. Ten se narodil roku 1674 a byl mlynářem v sousedních Lysečínách. Jeho syn Jeremias junior se narodil v roce 1701 ještě v Lysečínách, ale nejspíše od 30. července 1748 žil v Malé Úpě. Podle zápisu v matrice se ten den mlynářovi a jeho manželce Johanně narodil pokračovatel mlynářského rodu Augustin Kneifel. Johanna pocházela z rodu Salwenderů usedlého ve Smrčí, v nejstarší osadě Malé Úpy. Když vzpomínáme na návštěvu císaře Josefa II. v září roku 1779, uvádíme, že přespál v Mohornově mlýně. Jenže v tu dobu mlýn s krčmou a hostinským pokojem vedl Augustin Kneifel. Určitě císaři nevyprávěl příběh příbuzného své manželky Ferdinanda Salwendera, jak před čtyřmi lety vedl horaly proti panské moci při selském povstání. Zato mlynářova dcera si prý pustila pusku na špacír. Podle legendy ona vyzradila císaři místní tajemství. Chtěl vědět, proč se lidem v Malé Úpě tak daří. Dozvěděl se, že pašují zboží ze sousedního Slezska. Prý za informaci dal císařský slib postavit uprostřed horské vesnice kostel. V každém případě byla návštěva Josefa II. u Kneifelů ve mlýně velkou událostí. Nástupci mlynáře Augustina uchovávali drobné památky na císaře až do června 1940. Obec Malá Úpa v loňském roce převzala josefínský kostel svatého Petra a Pavla do vlastnictví. Při červnovém jarmarku lidé přivítali družinu císaře Josefa II. v doprovodu generála Laudona voláním „sláva!“ a děkovali za stavbu kostela. Osm let po skutečné návštěvě se v srpnu 1787 ve mlýně narodil Hieronymus Kneifel. Kostel ještě nebyl hotový, tak se mu v maršovském stal kmotrem Gottfried Kneifel, místní mlynář. Od kolébky bylo jasné, že i chlapec bude pokračovat v rodové tradici. Maloúpský mlýn vedl nejméně do roku 1842.

Johann Mohorn se v lednu 1802 nenarodil u řeky ani u potoka, ale v Peci na Stráni v chalupě nyní pojmenované Šohajka. Přesto se stal mlynářským mistrem. V červenci 1842 se oženil s dcerou panského hajného Marií Schneider a spolu koupili od Kneifelů mlýn v Dolní Malé Úpě. Podle nich se nejznámější stavení v obci sto let jmenovalo Mohornův mlýn. Těžké chvíle zažívali při povodních. Poprvé jim vodní dílo s náhonem zničila velká voda v létě 1858. Další v roce 1882 už měla v Krkonoších přívlastek

katastrofální. Mohornům poškodila stavidla, náhon i mlýn. To už hospodářství převzal Johann Mohorn mladší, narozený ve mlýně v prosinci 1848. Johann postavil na vodním díle brusírnu dřeva podle vzoru mlynáře Kneifela z Velké Úpy. Přitom nejméně pět generací zpět spolu nebyli příbuzní. Podle jediné známé fotografie původního mlýna byl dvoupodlažní průmyslový objekt z kamene sedmou stavbou v souboru Mohornova mlýna (těž VV 30/2008). Kromě broušení dřeva Mohornové vyráběli šindele. Podle pamětníků přiložená fotografie Wenzela Lahmera zachycuje místní lidi přicházející k brusírně pro dřevěný odpad využívaný jako podestýlka ve chlévě. Na saních rohačkách uvázané a o patníky opřené pytle jsou plné hoblovaček, pro které si dnes hospodáři jezdí na pilu do Horního Maršova. Třetí velkou povodeň v červenci 1897 už Johann Mohorn nezvládl.

Pobořený mlýn koupil Wenzel Adolf z Čisté u Černého Dolu. Obnovil vodní dílo s provozem brusírny, kterou vedl brusič Josef Tippelt. Přestože Adolfové patřili k významnému mlynářskému rodu, Wenzel přišel do Malé Úpy kvůli cestovnímu ruchu. V místě hlavní budovy mlýna postavil do léta 1902 hotel s restaurací. Ponechal jen část nejstaršího domu, kde byla i Kaiserstube, tedy místnost císaře Josefa II. Zůstalo i původní jméno Mohornův mlýn. Brzy se podnik stal vyhlášeným cílem nejen mezi hosty Malé Úpy. Na chod dohlížela majitelova matka Veronika. Pracovaly tu i neprovdané sestry Julie a mladší Regina, která byla později poslední majitelkou. Hotel vyhořel v noci ze 4. na 5. června 1940, údajně od olejové lampy ponechané v nejstarší, císařské místnosti. Požár se přenesl i na sousední chalupu Bertholda Kirchschlagersa, který dům o rok později obnovil a dnes je tu dobře vedený pension U Mlýna. Ruiny hotelu zůstaly až do roku 1948 a daly místu nové české pojmenování Spálený Mlýn. Brusírnu požár nezničil, zanikla v padesátých letech. Vodní dílo připomínají dva poslední dochované kamenné pilíře, které nesly dřevěný náhon. A ještě brusný kámen vystavený u nedalekého pensionu Modrá hvězda. Místem zaniklého mlýna a brusírny prochází současná silnice. Jméno Spálený Mlýn zvolili pro svůj hotel Martin a Ilona Malí. Od roku 1993 stojí v trase staré silnice. Pod soutokem Černé vody a Smrčí bývalo v místě autobusové zastávky ještě jedno zapomenuté vodní dílo, důlní zařízení Pochwerk česky zvané stoupa (těž VV 14/1999). Také tady vodu do výšky přiváděl dřevěný náhon postavený na kamenných patkách. Od roku 1841 vodní kolo pohánělo drtičku rudy, potom v dřevěném domě už jen bydleli lidé, než před devadesáti lety zanikl.

Brusírna dřeva za hotelem Mohornův mlýn kolem roku 1910.

Zimní Malá Úpa

Lyžařské středisko SKiMU připravilo několik novinek. Můžete si koupit jen areálový skipas nebo rozšířený do dalších pěti lyžařských areálů ve SkiResortu ČERNÁ HORA – PEC. Po on-line nákupu si číslo skipasu přenesete do plastové karty pomocí displeje chytrého telefonu. Přibýly nové sjezdovky umožňující přejezd mezi areálem na Pomezních Boudách a areálem se třemi lyžařskými vleky U kostela. Sem dosud zajišťovali skibusy. Nově při dostatku přírodního sněhu vystoupíte ze skibusu pod poslední chalupou Nových Domků a dál se vydáte na lyžích. Sjedete do Černé Vody, nastoupíte na prodloužený lyžařský vlek Kolbenka a z horní běžecké cesty projedete Moravanskou spojkou do areálu U kostela. Zpět využijete prodloužený vlek Rennerovka a po nové lyžařské cestě Vlčí spojka se vrátíte k otočce skibusu u Nových Domků. Při přejezdu mezi Pomezními Boudami a areálem U kostela poznáte nová místa a podle místních učitelů lyžování budou děti a začátečníci po týdenním pendlování zdatnými lyžaři. Zvládnou jízdu na různých vlecích, bruslení a odpíchování v místech s malým spádem a vyzkouší si orientaci v terénu. Při nedostatku sněhu bude skibus zajišťovat až k Rennerovým boudám. V půjčovně lyžařského vybavení SKiMU AKTIV jsou pro letošní zimu připravené nové komplety lyží včetně nejvyšší řady. Lyžařské středisko SKiMU připravuje vedle pravidelných pátečních večerů ve SKiMU House v hlavní sezóně pět sobotních koncertů vyhlášených kapel Garage, Visací zámek, Buty, Ready Kirken a jedno překvapení. Koncerty jsou v hotelu Hořec.

Upravené běžecké trasy vedou z Pomezních Bud do třech oblastí. Oblíbená je Krkonošská lyžařská magistrála pokračující z Malé Úpy od kostela k Cestníku a dál do Lysečin, Alberic a na Rýchory. Samostatný šestikilometrový okruh vede z Pomezních Bud po loukách k vrchu Haida. U kostela začíná krásný tříkilometrový okruh okolo Kraví hory. Pro milovníky horské krajiny je zajímavé projet neupravenou jedenáctikilometrovou lesní cestu ze Spáleného Mlýna Lvím dolem až pod Sněžku. Tady se cesta stáčí nahoru k Jelení hoře, přes Šimovy chalupy, Niklův Vrch a Zacléřské boudy se dostanete do Smrčí a na Pomezni Boudy. Při velké sněhové nadílce je vhodné túru absolvovat na skialpových lyžích s pásy. V prašanu je pěkná varianta se sjezdem po louce Šimových chalup zpět do Lviho dolu a Spáleného Mlýna. S tímto vybavením máme

oblíbenou trasu ze Spáleného Mlýna po Pěnkavčí cestě na Portášky a přes Růžohorky na nejvyšší bod Malé Úpy na vrcholu Sněžky.

Kluziště na Pomezních Boudách v nadmořské výšce 1 070 metrů je nejvýše položené v Česku. Od letošní zimy je na novém, krásnějším místě obklopené lesem. V hodinách vyhrazených pro veřejnost si hosté mohou půjčit brusle. Denní bruslení je v sobotu, v pondělí a ve čtvrtek od 13 do 16 hodin, večerní v úterý a v pátek od 18 do 20 hodin. Kluziště má zázemí v nedalekém SKiMU House, rezervace probíhá v hotelu Hořec. Skupiny si rezervují kluziště s mantinely a brankami pro hokejový trénink nebo zápas. Odvážní mohou vyzvat ke klání místní tým.

Galerie Celnice začíná zimní sezónu výstavou fotografií „A. Š. budeš chtít vyfotit“ Adély Špetlové v neděli 29. prosince v 16 hodin.

Memoriál Josky Tylše proběhne v lyžařském areálu U kostela v sobotu 25. ledna od 10 hodin. Místní říkají, že se v Malé Úpě narodily saně rohačky, a myslí tím, že právě tady byly poprvé využívány turisty nejpozději v zimě 1815 (VV 52/2019). Kde jinde by se tedy měly pořádat dvoukolové závody na tradičních saních rohačkách. Klání se mohou zúčastnit i příchozí ve vlastních dobových kostýmech. Pravidelní účastníci akce založené lesníkem Josefem Tylšem přijíždějí s vlastními saněmi, ostatní si je půjčí od pořadatelů na místě. A budou se k nim chovat ohleduplně, jako staří dřevaři, když na nich svázeli dřevo nebo turisty.

Krkonošovi lyžníci se sejdou na sjezdovce Pomezky v sobotu 14. března. Malý zimní jarmark vedle veselice představuje i soutěže v dobových kostýmech na dobových lyžích.

Moopstock je mokrá soutěž na lyžích v areálu Pomezky. V kostýmech z doby festivalu Woodstock konce šedesátých let se v závěru lyžařské sezóny 28. března přejíždí na lyžích jezírko vytvořené přímo na sjezdovce. Hodnotí se kostým a hlavně styl.

Maloupský jarmark v historickém centru Malé Úpy s kostelem svatého Petra a Pavla je hlavní kulturně sousedskou událostí roku. Proto je dobré si už teď zapsat termín sobota 27. června 2020.

Informační centrum Horní Malá Úpa, Pomezni Boudy, PSČ 542 27, tel.: 499 891 112, e-mail: info@malaupa.cz. Je otevřené denně od 9 do 17 hodin, mimo sezónu od 10 do 16. Dobře se tu domluvíte německy i polsky.
www.malaupa.cz

Císař Josef II. s doprovodem se po 240 letech vrátil do Malé Úpy.

Jana a Pavel Sukovi při lednových závodech na saních rohačkách.

Vodní díla na Sněžném potoce

Při zběžném seznámení s geografickými podmínkami Žacléřska se může zdát, že v minulosti nemohlo být územím zaslíbeným mlýnům a továrnám závislým na vodní síle. Nad Žacléřem sice pramení velká polská řeka Bobr, ale hned zamíří na sever a zdejší krajem žádná mohutná neteče. Ale zdání klame. Jen v nepříliš rozlehlém údolí Prkenného Dolu na počátku 20. století stálo osm mlýnů, pila a také továrna na výrobu papíru. V navazující obci Křenov se nacházel další mlýn a byla tu i sklárna. Jejich ústrojí poháněl Sněžný potok, pramenící v nejvýchodnějším výběžku Krkonoš, na Rýchorách u Sněžných domků. Původní středověký název Žacléře zněl „Bornfloss“, tedy na pramenech, vyvěrajících v kopcích nad městem i ve městě samotném. V následujících řádcích se vydáme na cestu po proudu Sněžného potoka, až do místa, kde ústí do říčky Ličné, a představíme si příběhy zapomenutých objektů, které v dobách minulých využívaly sílu vody.

Rýchorský Lorenzův mlýn

V místě dnešního pensionu Ozon stál jeden ze tří nejstarších domů v dříve samostatné obci Rýchory. Mlýn čp. 21, nazývaný podle provozovatelů Lorenzův, po staletí využíval sílu Sněžného potoka. Mlýny bývaly nejvýznamnějšími objekty v obcích a jejich majitelé váženými občany. To platilo i o rýchorském mlýnu, když mnoho let zaopatřoval moukou obyvatele Rýchor i vzdálenějších obcí včetně čtyř dílů Maršova. Pod tamní duchovní správou osada v horách po staletí patřila. V domě bylo také pekařství. Johann Lorenz, narozený v roce 1814 jako syn rýchorského mlynáře Davida Lorenze, mlýn v letech 1857 až 1863 zvětšil. Zavedl francouzský způsob mletí. Při dostatečně silném průtoku vody se mlelo najednou ve všech třech tehdy známých fázích. První představovala francouzský chod, tedy čištění a mletí hrubé mouky. Druhá fáze zvaná německý chod umlela mouku pro pečení chleba. Ze třetí fáze vzešla ta nejjemnější, ze které bychom dnes pekli cukroví. Johann Lorenz se svými pomocníky až osmkrát denně pekli chléb. Díky vyhlášené kvalitě putoval i do vzdálené vojenské pevnosti Josefov. Po Johannově smrti provoz mlýna převzala jeho žena s novým mužem a po nich dcera Marie Lorenzová s manželem Peterem Illnerem. Mladému páru se však kvůli nedostatečným zkušenostem s provozem mlýna nedařilo tak jako otci Lorenzovi. Aby si zajistili živobytí, zahájili výrobu střešních šindelů

a vodní zdroj i kolo používali na čištění obilí a lisování jedlého lněného oleje. Od roku 1890 v domě provozovali ještě pohostinství. Po smrti Marie se Peter Illner znovu oženil. Druhá žena Franziska mlýn a okolní polnosti obhospodařovala až do zničujícího požáru, který v objektu za nevyjasněných okolností propukl 5. května 1917. Spáleniště včetně okolních pozemků přešlo do majetku žacléřského panství Hanse Georga von Kramsty a řadu let zůstalo ležet ladem. Až v roce 1929 se rozhodl lesní hospodář Rudolf Kummert, spravující žacléřské panské lesy, postavit honosný hotel Quintenmühle. Ve svém názvu upomínal na účel původního objektu. Kummert také využil síly Sněžného potoka a pořídil Francisovu turbínu pro elektrifikaci celého objektu. Hotel se stal oblíbeným výletním místem a návštěvníky lákal reklamou, která hlásala: „Hotel Quintenmühle je obklopen lesy, na krásném, prosluněném místě, tichý pobyt prostý prachu i kouře, idylické výletní místo, vhodná krajina pro lyžování, zimní sportoviště, vlastní horský pramenní vodovod, s výtečnou kuchyní, nabízející vybraná piva a vína...“ Vystavění nového třípodlažního hotelu bylo riskantním počinem hodným hráče, kterým Rudolf Kummert skutečně byl. Hotel skončil v exekuci, koupil jej trutnovský měšťanský pivovar. Kvintu, jak ještě dnes místní obyvatelé objekt nazývají, vlastnil do konce druhé světové války. V době poválečné sloužil rekreačním účelům, častými návštěvníky byli i obyvatelé Žacléře, kteří sem docházeli na taneční večery. Dodnes vzpomínají, jak ještě v šedesátých letech fungovala spirální turbína a při tanci často kolísalo elektrické osvětlení, podle kolísání průtoku vody v potoce.

Od prosívání pisku k lyžařskému vleku

Když po směru toku Sněžného potoka od pensionu Ozon klesáme níže, doputujeme k lyžařskému vleku Arrakis v další dříve samostatné obci Prkenný Důl. Do padesátých let minulého století tu stál mlýn s dlouhou tradicí. Mlýnské kolo o průměru sedm metrů pohánělo různá ústrojí a zařízení. V polovině 19. století patřil významnému sklářskému rodu Breit, který ve sklárně v Bobru u Žacléře produkoval především tyčové sklo. V Prkenném Dole s využitím mlýna prosíváním materiálu z potoka sklárna získávala jemný křemenný pisek. V domě tehdy bydlel brusič skla Wenzel Hollman a voda mu poháněla zařízení na broušení skla. O padesát let později mlynářské soukolí sloužilo Robertu Buchbergerovi při výrobě tkaniček, provazů i k mletí mouky. Ve třicátých letech bylo vodní

V místě rýchorského mlýna postavil v roce 1929 lesník Rudolf Kummert hotel Quintenmühle, po válce přejmenovaný na pension Ozon.

dílo využito zase jinak. Provozovnu tu měl výrobce lyží, saní a sněžnic, věhlasný kolářský mistr Josef Demuth. V roce 1930 vodní kolo nahradil starší Francisovou spirální turbínou, vyrobenou firmou Ferdinand Kühnel už v roce 1917 v nedalekém Rudníku u města Hostinné. Lyže typu Telemark Josefa Demutha z Prkenného Dolu vyráběné pod značkou Ides doporučovala roku 1932 významná sportovní organizace HDW, tedy Hlavní výbor německého zimního sportovního spolku se sídlem v Liberci, jako velmi vhodné pro zimní sporty. Rozlehlý dům s provozovnou byl po skončení války zbořen, ale lyžařský duch místa se zachoval. Prostor po Demuthově dílně na výrobu lyží je nyní nástupní stanicí lyžařského vleku Arrakis. Voda ze Sněžného potoka slouží k zasněžování sjezdovek a ze svahu se lyžařům nabízejí krásné výhledy na Vraní hory a podhůří Krkonoš.

Panská pila

Paní Erna Patzaková v Prkenném Dole strávila dětství a ve svých vzpomínkách uvádí, jak se jí vryla do paměti vůně pryskyřice a čerstvě nařezaného dřeva vyrovnaného u pily Heinricha Kirsche. Stávala v zatáčce při cestě do Křenova pod dnešním rybníkem, přímo u odbočky ke známé betonové pevnosti Stachelberg. Z pily jsou v terénu patrné jen zbytky stavení a především výrazný mlýnský náhon. Voda roztáčela šestmetrové mlýnské kolo s částečně zakrytým přírodním náhonem dlouhým 343 metrů. Pila původně patřila panství Žacléř, které zásobovala dřevem coby hlavním stavebním materiálem. Esther a Franz Wilkovi pilu koupili 1. května 1866. O pouhé tři roky později už byl majitelem Wilhelm Winkler, který navíc zavedl strojní výrobu řezaných šindelů. Vzpomínány Heinrich Kirsch byl posledním pilařem. Vlastnil také obytný dům se zdobeným průčelím čp. 3, který býval mlýnem na mletí obilí a stával v místě dnešního rybníka. V dobových novinách se dochoval příběh „z černé kroniky“. V květnu roku 1880 bylo u mlýna nalezeno tělo šestašedesátiletého hospodáře Franze Schöbela, vdovce z Prkenného Dolu čp. 27. Zemřel v noci poněkud překvapivě na podchlazení při návratu od své milé z Vrchové. Tam se vydal během hezkého dne a v pozdních hodinách posilněn alkoholem se rozhodl pro cestu zpět. Ještě se zastavil u hostinského Kratziga v Křenově, od něhož si půjčil lucernu. Ráno

18. května jej objevili zmrzlého u mlýna. Podobně jako odvívá čas lidské příběhy i mlýnské kolo pily rodiny Kirschovy utichlo na sklonku druhé světové války a poslední zbytky zakryla zeleň. Bohužel zatím neznáme žádnou dobovou fotografii zaniklé pily.

Woskův mlýn

Pod pilou stávalo na okraji Křenova další hospodářství využívající proud Sněžného potoka, který se o kus dál vlevá do říčky Ličné. Pozůstatky vodního náhonu a základy zdíva dokládají několik rozměrných budov. Celková délka vodního díla činila 307 metrů, vodní kolo mělo průměr 5 metrů a majitelé užívali ještě rezervní zdroj v podobě elektromotoru o výkonu pěti koní, tedy 3,68 kW. Po několika generacích provozovala mlýn a pekařství rodina Woskova. Ujali se jej roku 1877. Tehdy ještě stál na katastrálním území Babí, ale v roce 1899 byl na žádost majitele přičleněn do katastru Křenova. Woskovi byli po druhé světové válce vysídleni. Část rodiny našla nový domov až ve vzdáleném australském Nerangu.

Naši předkové a původní obyvatelé dokázali využívat sílu vody nesmírně efektivně. Budovali sofistikovaná vodní díla z dnešního pohledu s jednoduchými technologiemi, které mohou být i pro naši generaci inspirací.

Po loňské výstavě mapující provozy závislé především na vodní síle připravuje žacléřské muzeum pro jarní a letní sezonu 2020 další obsáhlé téma plné zajímavých příběhů. Projekt nese název „Prostít a Na zdraví! Historie pohostinských zařízení na Žacléřsku“, představí hospůdky a hostince, jejich majitele, staré recepty, složitosti získávání koncesí a další a další zajímavosti.

Veselý výlet dlouhodobě hodnotí městské muzeum pod Rýchorami jako nejaktivnější s nejlepší stálou expozicí v Krkonoších. Muzejníci se těší na vaši návštěvu.

Městské muzeum Žacléř a Turistické informační centrum, Rýchorská nám. 10, 542 01 Žacléř, tel. 499 739 225, e-mail: muzeum@zacler.cz. Je otevřeno denně kromě pondělí od 9 do 16 hodin.

www.muzeum-zacler.cz

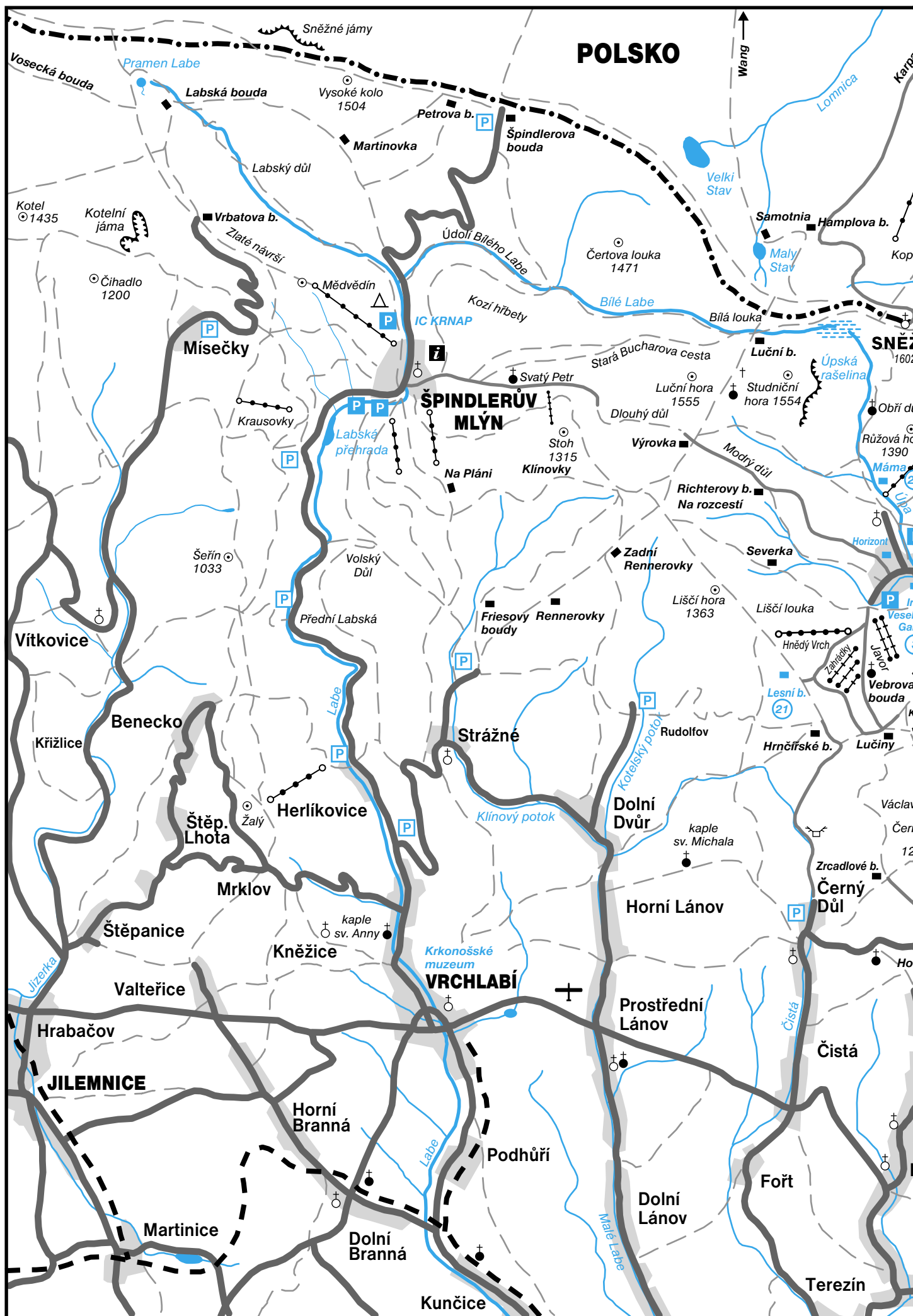
www.zacler.cz

Robert Buchberger, zachycený s rodinou na pohlednici odeslané v roce 1924, v mlýně v Prkenném Dole vyráběl provazy. Později vodní dílo využil pro výrobu lyží Josef Demuth, po válce stavení zmizelo.

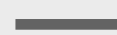
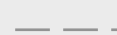
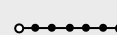
Mlýn s pekárnou v Křenově patřil rodině Franze Wosky, zachycené na fotografii z třicátých let. Po válce Woskův mlýn i celé hospodářství zanikly. Snímek je ze sbírky Václava Schreiera.

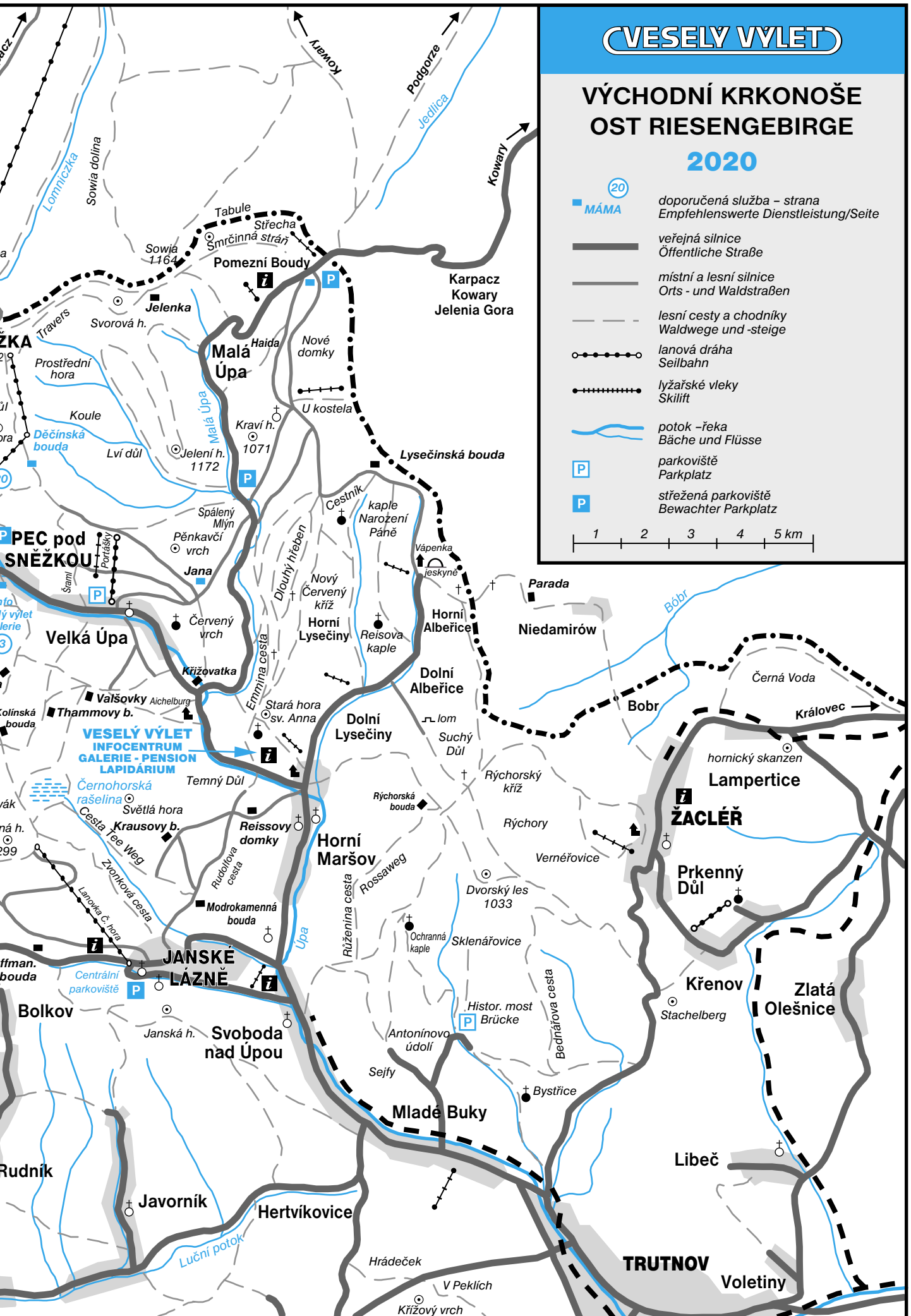

VÝCHODNÍ KRKONOŠE OST RIESENGBERGE

2020

- **MÁMA** doporučená služba – strana
Empfehlenswerte Dienstleistung/Seite
 - veřejná silnice
Öffentliche Straße
 - místní a lesní silnice
Orts- und Waldstraßen
 - lesní cesty a chodníky
Waldwege und -steige
 - lanová dráha
Seilbahn
 - lyžařské vleky
Skilift
 - potok – řeka
Bäche und Flüsse
 - parkoviště
Parkplatz
 - střežená parkoviště
Bewachter Parkplatz
- 1 2 3 4 5 km

Doktor spisovatel

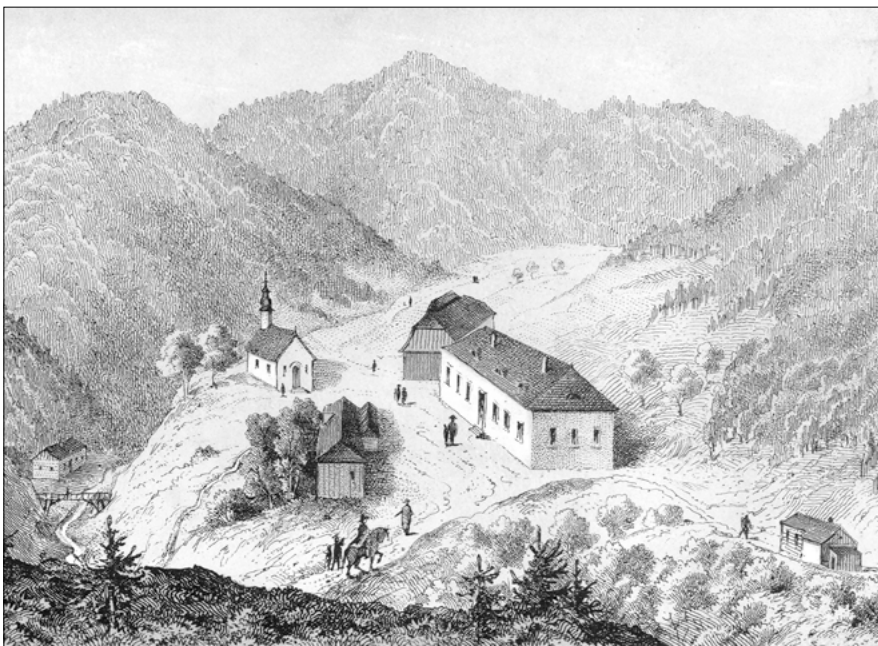
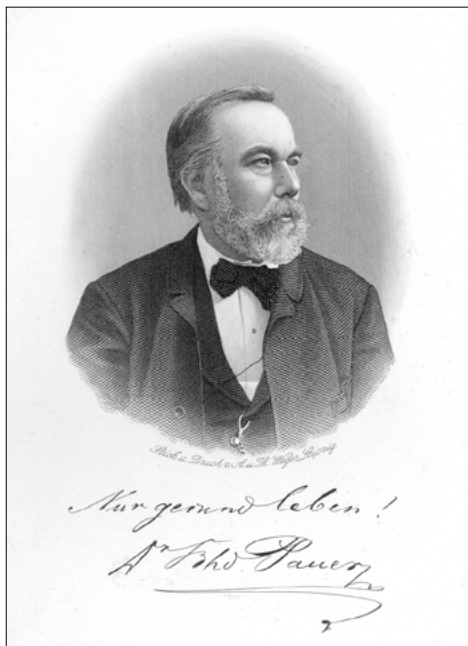
K Janským Lázním patří lékaři stejně jako pacienti. Je velmi zajímavé, že se vedle léčení věnovali v několika generacích propagaci krásného místa pod Černou horou. Díky nim víme mnohé o Janských Lázních v 18. a 19. století. Nad všemi ční dílo lékaře Bernharda Adolfa Pauera, který vydal v letech 1865 až 1889 pět verzí výborného průvodce po Janských Lázních a okolí. V archivu máme všechny výtisky. Použili jsme mnoho informací v minulých textech a jistě je použijeme i v těch budoucích nejen o Janských Lázních. První vydání německy psaného Pauerova průvodce se jmenuje Janské Lázně u Trutnova, s podtitulem Příručka pro lázeňské hosty a přátele Krkonoš. Na úvodním listu je grafika s lázeňským domem, kaplí a mlýnem, jak si je doktor Pauer představoval před dvěma sty lety, tedy okolo roku 1665. Základ díla tvoří vyličené lázeňské procedury uzdravující pacienty především s pohybovými potížemi stejně jako dnes. Najdeme zde též dobový popis Janských Lázní včetně jednotlivých domů nabízejících již tehdy hostinské pokoje. Průvodce obsahuje i podrobnou historii. A také doporučené cíle, mnohé jsou vyhledávané i dnes. Stačí jmenovat Hofmannovy boudy, Klausový důl, Modré kameny, vyhlídku Ladig, boudy na Černé hoře. Pauer hosty navedl k tehdy málo známým místům na Rýchorách, ke zřícenině hradu Silberstein, zajistě do Obřího dolu s výstupem na Obří horu s uvedením jejího novějšího jména Schneekoppe. Mezi významné cíle zařadil lesní hrádek Aichelburg s popisem zásluh a neblahého konce hraběte Bertholda Aichelburga. Ve druhém vydání z roku 1871 jsou připojeny dvě kresby zobrazující památník hraběte v podobě lesního hrádku. První pohled je od řeky Úpy. Z tohoto místa vede i dnes nejkratší výstup k Aichelburgu. Druhá kresba zachycuje samotný lesní hrádek krátce po otevření roku 1863 a je jediným známým vyobrazením ještě nepoškozeného památníku. Obrázek nám posloužil při tvorbě studie na obnovu dnes opět vyhledávaného turistického cíle. Dr. Pauer popisuje i bustu Bertholda Aichelburga s tím, že byla vyrobená v modelárně sklárny v Temném Dole. I tato informace přispěla k návratu nalezené a zrestaurované busty do obnoveného Bertholdova památníku před dvaceti lety. Lékař Pauer neopomněl připomenout zásluhu hraběte na zavedení lázeňských koncertů. Nepomohl svému příteli jen uchováním vzpomínek, ale zachránil v očích obyvatel kraje i jeho čest. Hrabě se totiž po hádce s manželkou

zastřelil. Pro sejmutí cejchu sebevraha jej lékař prohlásil za smyslu zbaveného po studených vodoléčebných kúrách, kterým hrabě po vzoru léčitele Kneippa holdoval. Proto mohl mít normální pohřeb katolíka. V posledním průvodci z roku 1889 umístil na předšládku místo Janských Lázní jeho ocelorytinu se svým portrétem a provoláním: Žijte pouze zdravě!

Z přednosty kliniky obvodákem na horách

Příběh lékaře z obce Černá Hora, která je již sedmdesát let součástí Janských Lázní, mnohé vypráví o složitém 20. století. Narodil se v říjnu 1907 jako Heinrich Tamm, ale v druhé polovině života byl Jindřich Tamm. Vyrůstal v chudých poměrech horské pekárny otce Heinricha Tamma. Rodina žila v Černé Hoře nejméně od poloviny 18. století. Výborné výsledky ve škole jej přivedly na osmileté gymnázium v Trutnově. Po maturitě v roce 1926 byl přijat na lékařskou fakultu Německé univerzity v Praze. To znamenalo něco výjimečného pro rodáka z hor. Student Heinrich pomáhal otci roznášet pečivo pro boudy na Černé hoře. V létě pěšky, v zimě na lyžích nosil v nůši na zádech chleba, housky, rohlíky a drobné zboží. Lyžovat uměl jako všichni z Janských Lázní, skákal na lyžích na zdejším můstku proslaveném prvním mistrovstvím světa v roce 1925. Nejčastěji si přivydělával doučováním studentů z movitějších rodin. V únoru 1932 získal lékařský diplom a už za čtrnáct dní nastoupil do nemocnice v Žacléři na místo prvního sekundáře. Měl životní štěstí, že se dostal pod odborné vedení výjimečného lékaře Hanse Havlíčka. Primář byl nejen skvělý chirurg, ale i vědec a vynálezce známý v lékařských kruzích celého světa. Vystudoval také elektrotechniku a v Žacléři sestrojil křemíkovou lampu, která ultrafialovým zářením dezinfikovala rány. Heinrich Tamm se od primáře Havlíčka během čtyř let spolupráce v laboratoři a při praktické léčbě naučil novou metodu, kdy z těla pacienta odebraná krev se po ozáření vracela zpět do krevního oběhu. Žacléřská nemocnice byla v tu dobu vyhledávaná vědci z celé Evropy. Protože Heinrich Tamm mluvil německy, česky i francouzsky, primář jej vysílal přednášet poznatky na významné evropské chirurgické kliniky. Dobře rozběhlou kariéru zastavila povinná vojenská služba v československé armádě. Dvouletá praxe velitele ošetřovny vojenského útvaru v Jaroměři přinesla i pozitivní věc. Jako lapiduši s Heinrichem Tammem sloužili později špičkoví lékaři a profesori pediatri Zdeněk Kunc

Janské Lázně, jak vypadaly kolem roku 1665 podle představy místního lékaře Bernharda Adolfa Pauera (1827–1908).

a neurochirurg Rudolf Petr. Jejich přátelství a odborná pomoc vydržela až do konce života lékaře z Krkonoš.

Po vojné Heinrich Tamm uspěl v konkurzu a od Vánoc 1937 vedl léčebný ústav v Liberci. Městskou nemocnici rozšířil o operační sál a nová oddělení. Tatinkovi jako poděkování splatil půjčku na pekařství a sestrám přispěl na věno. Oženil se, v Liberci se narodila dcera Margit. Jenže Němci rozpoutali válku a v květnu 1940 ústav přeměnili na vojenský lazaret. Aby se lékař Tamm vyhnul německé uniformě, přijal striktně určené místo primáře chirurgie v okresní nemocnici v Krenau/Chrzanówě v obsazeném Polsku nedaleko Krakova. Léčil německé vojáky a tajně i raněné polské partyzány. Když se v lednu 1945 přiblížila fronta, poslal domů do Černé Hory nejprve rodinu se třemi dětmi a za několik dní utekl sám. Polskému šoférovi věnoval svůj vůz Tatra a do Janských Lázní odjel kvůli kontrolám služebním vozem Adler. Veškerý rodinný majetek nechal na místě. Měsíce se schovával v Krkonoších, aby ho nenašli Němci a potom Češi. Otec pekař Tamm mu nosil jídlo, ani manželce neřekl, kde je Heinrich schovaný. Po uklidnění situace se přihlásil v Trutnově a dostal obvod praktického lékaře doma v Janských Lázních. Brzy vstoupil do povědomí nových osadníků. Prvním českým dítětem narozeným po válce v lázeňském městě byl Tomáš Hubáček, syn paní učitelky. Zkušený lékař Tamm oběma zachránil při komplikovaném porodu život. Zdeňka Vojtěchová vzpomíná na veřejnou schůzi ve starém biografu, kde místní sepsali petici za vyjmutí teď již Jindřicha Tamma s rodinou z odsunu. Vysídlení pomohl zabránit i makedonský původ manželky Marici, i když se v září 1913 narodila v Trutnově. Otcův domek s pekárnou jako konfiskát koupil český rodinný přítel a výborný, i když slepý klavírista Petr Müller. Už předtím si lékařova rodina osvojila jeho syna Petra Müllera a ten nevlastnímu otci Jindřichu Tammovi v roce 1960 „prodal“ dům zpět.

Janské Lázně mají od války dodnes ordinaci v krásné vile Quisisana. Založil ji doktor Tamm, ovšem tehdy navštěvoval a léčil pacienty především u nich doma. I proto měli místní lidé ke svému lékaři vřelý vztah. Nejprve chodil pěšky, i k boudám na Černé hoře. Když dostal přiděleného koně ustájeného v nedalekém Růženině dvoře, tak jezdil v sedle. Další pomoc znamenala malá motorka, potom konečně získal sanitku. Než přišli první sanitáci, řídil sám. Krátce zastupoval primáře v nemocni-

ci v Trutnově, ve Vrchlabí, v Novém Bydžově a v Rychnově nad Kněžnou, ale žil už jen v Janských Lázních v rodném domě. V květnu 1950 se stal trvalým praktickým lékařem obvodu Horní Maršov a Pec pod Sněžkou, 1. ledna 1953 přešel zpět na obvod do Janských Lázní. I nadále sloužil na pohotovosti pro celý region se sídlem v Maršově, v terénu zůstal jako lékař až do roku 1968. Dcera Margit se stala zdravotní sestrou a vzala si pediatra Ivana Drašnera. Chvilu sloužil s německým tchánem na horách a jistě přemýšlel, co by tomu řekl jeho otec František, člen odbojové skupiny Obrana národa. Byl popravený 1. června 1943 ve Stuttgartu, tedy ve stejný den a stejnou gilotinou jako náš děda Karel Nepokoj ze Dvora Králové. Medicínu vystudoval také syn Jindřich Tamm. Vzhledem k německému původu byl přijat až na čtvrtou fakultu a jen díky přímluvě známého profesora Tomáše Trávníčka, účastníka protinacistického odboje. Po promoci Jindřich junior ordinoval s otcem na obvodu v Janských Lázních, potom byl specialistou chirurgem. Poslední lékařskou staci našeho doktora Tamma byly místní lázně. Primář léčebny zemřel 1. září 1970, jen půl roku po odchodu do výslužby. Starou pekárnu rodina držela do roku 1996, dnes je v dolní Černé Hoře přestavěná na pension Svatý Jakub čp. 161.

Když našemu dědovi Josefu Klimešovi komunisté v roce 1949 ukradli v Maršově nedlouho předtím dokončenou pekárnu, dělal nádeníka v papírně, vozil z lesa klády na pilu, až se na zbytek profesního života stal sanitákem. V prvních letech denně jezdil především s lékařem Jindřichem Tammem a brzy se spřátelili. Prarodiče bydleli v Maršově vedle zdravotního střediska s pohotovostí a unavení lékaři Tamm, Rybář a naposledy John se u babičky Josefy zastavovali na kávu. Posadili se u stolu a poprosili: „Matko, udělejte mi kávu.“ Oslovení matko bylo po sedmi dětech na místě. Kvůli dědově profesi zdravotníci patřili do života naší rodiny, ovšem velkou autoritou byl právě „doktor Tām“. Vždyť byl i na svatbě našich rodičů. Teprve při vyprávění pamětníků, například Stanislavy a Anny z rodu Košťálů, Zdeňky Vojtěchové a dalších, jsme si uvědomili, že velkou osobností byl také pro obyvatele Janských Lázní. To vedlo k sepsání vzpomínek na člověka, který se v těžké době nestal lékařským profesorem, ale „jen“ obvodním lékařem na horách. Děkuje za poskytnuté informace a soubor fotografií dceři Margit. Na všech se její otec MUDr. Heinrich Jindřich Tamm usmívá.

www.janske-lazne.cz

V pekařství s obchodem smíšeného zboží Heinricha Tamma v Černé Hoře se narodil lékař Jindřich Tamm (1907–1970).

Umělý sníh

Po dalším suchém létě do Krkonoš na podzim přišla řada deštivých dnů. Potoky a řeky se naplnily vodou stejně jako uměle vytvořené akumulční nádrže využívané k zasněžování sjezdovek. V Janských Lázních jsou dole u Janského potoka a u horní stanice kabinkové lanovky. Po několika mrazivých dnech vhodných k zasněžování lyžařský areál na Černé hoře zahájil sezónu tradičně jako první v České republice. Sjezdovka s vlekem Anděl leží v nadmořské výšce 950 až 1 250 metrů, proto přecházela dříve na prosinec neobvyklé teploty vystupující vysoko nad nulu. Po dvou teplých dnech opět přituhlo. Technický sníh nafoukaný děly a sprchami pokryl další sjezdovky a jen díky tomu začala v polovině prosince lyžařská sezóna i v Peci pod Sněžkou a na dalších sjezdovkách Černé hory. Poslední roky vedená diskuze o míře škodlivosti umělého zasněžování je více o dojmech účastníků než o vědeckých datech. Až nyní po dvouletém sledování Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka v Praze došel k závěru, že zasněžování neohrožuje kvalitu vody a při dodržování stanovených hodnot ani limity průtoků. Minulé dvě zimy byly vzorové z hlediska klimatického trendu. V listopadu a v prosinci místo sněžení často přšelo, protože hranice nulové teploty se občas posune až nad tisíc metrů. Výzkum vyvrátil tvrzení, že zasněžování ovlivňuje kvalitu vody. Do potoků se vrací ve stejném složení jako před odčerpáním do sněžných děl. Závěry odborníků potěšily nejen lyžaře, ale i místní komunitu zcela závislou na cestovním ruchu. Továrny v Krkonoších zanikly s čestnou výjimkou porcelánky v Žacléři a poslední textilky v Černém Dole. Ztracená pracovní místa zachránil, a dokonce navýšil cestovní ruch, v zimě závislý na lyžování. Z tohoto pohledu je pro místní komunitu diskuze o zasněžování diskuzí o její existenci. Jako kdyby v 19. a 20. století nemohly místní továrny vodou z řek a potoků pohanět svá vodní díla. Tisíce lidí by přišly o živobytí v minulosti stejně jako dnes. Většina uměle zasněžovaných sjezdovek je v kulturní krajině ochranného pásma Krkonošského národního parku. Ve SkiResortu ČERNÁ HORA – PEC není žádná v bezzásahové zóně. Vznikly složitými povoloovacími akty, mnohem přísnějšími než kilometry lesních svážnic zásadně ovlivňujících vodní režim v krajině. Lyžařské vleky, lanovky a sjezdovky pokryté technickým sněhem jsou pro nás na horách stejně samozřejmé jako tramvaje ve městech či pole na vesnicích. Pod tíhou argumentů se diskuze, jestli zasněžovat, mění na jak co neefektivnější zasněžovat. Akumulční nádrže snižují rozkolísání průtoku malých vodotečí, a hlavně zachytí povrchovou vodu, která rychle odtéče bez vsakování pryč. Proto potřebujeme v Janských Lázních a Malé Úpě akumulace vody ještě

posílit, v Peci pod Sněžkou, Černém Dole a ve Svobodě nad Úpou vybudovat. SkiResort umí se sněhem šetřit. Rolby pro úpravu sjezdovek mají v počítači naskenovaný terén sjezdovek a pomocí GPS řidič ví, kolik sněhu má aktuálně pod sebou. Podle toho radíci někde sníh ubere a přemístí na místo s nízkou vrstvou. Moderní systém tak optimalizuje množství vyrobeného sněhu. Rovnoměrné uložení pomáhá plynulejšímu odtávání po sezóně.

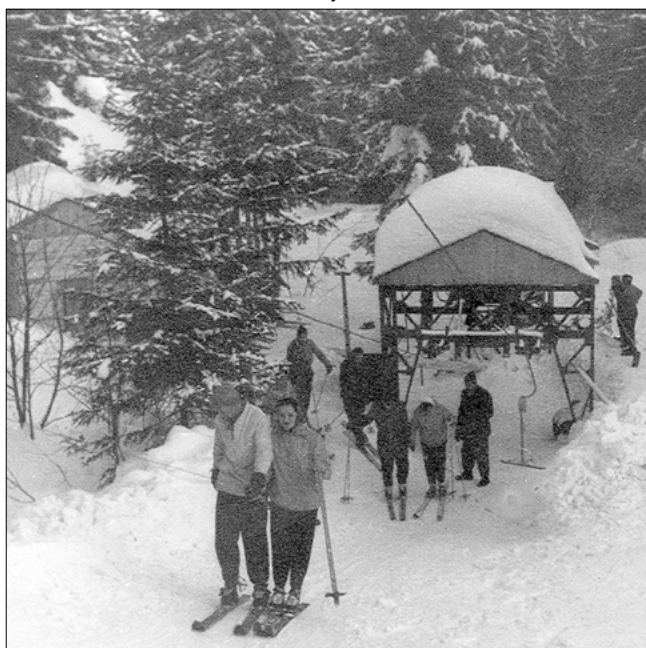
RADY PRO LYŽAŘE

Zajištěné parkování – V Janských Lázních zaplatíte na parkovištích u kabinkové lanovky a Lesního domu i u Hofmannových bud 70 Kč za den. Zdarma je při provozu večerního lyžování na Protěži Centrální parkoviště v době 17–22 hodin. V Černém Dole a ve Svobodě nad Úpou je parkování zdarma. Na všech parkovištích v Peci pod Sněžkou a ve Velké Úpě parkují jednodenní lyžaři za cenu 120 Kč na 1 den. Cena se snižuje po předložení platné Karty hosta při vícedenním parkování, kdy vyjde 1 den parkování na 70 Kč. Při večerním lyžování na Javoru je zdarma parkování na parkovišti P4 (Zeletný potok) a P3 (U kapličky).

Provozní doba – Areály ve SkiResortu mají jednotnou provozní dobu po celou sezónu. Všechny lanovky a dlouhé vleky jezdí od 8.30 do 16 hodin, krátké vleky od 9 hodin. Od 16.30 jsou sjezdovky uzavřené, aby dostatečně vymrzla upravená trať po rolbování. Na těch nejdelších osvětlených sjezdovkách začíná večerní provoz ve sjednoceném čase v 18 hodin. Informaci o tom, která ze sjezdovek je otevřena pro večerní lyžování, najdou lyžaři na www.skiresort.cz.

Večerní lyžování na Javoru 1 a 2 v Peci a na Protěži v Janských Lázních je nejkratší v Česku a probíhá denně od 18 do 21 hodin. V Peci jde o třetí nejdelší osvětlený svah v Česku a v Janských Lázních najdete dokonce nejdelší sjezdovku pro večerní lyžování v ČR. Na sjezdovce U lesa je večerní provoz v pondělí, úterý, ve čtvrtek a v neděli. Tento svah ale slouží především pro ubytované na boudách v okolí a sjezdovka není dostupná od parkoviště. Na sjezdovce Modřín ve Velké Úpě se lyžuje denně od 18 také do 21 hodin a stojí 200 Kč. Večerní lyžování na Duncanu ve Svobodě nad Úpou je ve dnech čtvrtek až sobota od 17 do 20 hodin. Na tomto vleku je nejlevnější jízdenka od 18 do 20 hodin za 150 Kč pro všechny věkové kategorie.

Skipas – Neaktivovaný plastový nosič SkiResort Card pořídíte za 50 Kč v pokladnách areálu nebo u partnerů, třeba v infocentrech. Kartu zaregistrujete online na webu www.skiresortcard.cz/registrace. Na přihlášenou

Zahrádky 1959.**Zahrádky 1979.**

kartu koupíte v e-shopu skipas se slevou 10 % na jeden i více dnů bez čekání u pokladny. S online aktivovanou kartou získáte také 10% slevu v gastrozařízeních, lyžařských školách, půjčovnách i servisech SkiResortu. Každý člen rodiny má svoji kartu. Balíček Dospělý + Dítě koupíte také on-line. Kartu si ponechte pro příští návštěvu. Při potížích s kartou nebo s tím spojené dotazy řešte na hotline 840 888 229 (8-16), nebo e-mailem skiresortcard@skiresort.cz. Dobře si rozmyslete, kolik dní budete lyžovat, s prodloužením pobytu se vám snižuje cena, v porovnání s cenou za jeden den. V ceně šesti a sedmidenního skipasu je i večerní lyžování zdarma. Děti narozené v roce 2014 a mladší lyžují zdarma v doprovodu dospělého lyžaře (Paket MALÉ DÍTĚ). Děti narozené mezi roky 2008 a 2013 lyžují za dětské jízdné. Juniorské jízdné je určeno pro děti narozené mezi lety 2002 a 2007 a mají stejně jako senioři narození v roce 1957 a starší nižší cenu jízdného oproti dospělým. Slevy mají organizované školní skupiny nad deset žáků, které na pokladně odevzdají vyplněný formulář s razítkem školy a uvedenou zodpovědnou osobou. Na webu SkiResortu je ke stažení. Nově platí SkiResort Card i v lyžařském areálu SKIMU v Malé Úpě. V areálech Velká Úpa, Černý Důl, Svoboda nad Úpou a Malá Úpa platí i levnější lokální skipasy na 1 den. Jednotlivá jízdenka na Černou horu stojí 200 Kč, na Portášky a Hnědý Vrch 150 Kč, Javor a Smrk 80 Kč. Při opakovaných jízdách raději využijte bodovou jízdenku. Časový zámek je u této přenosné jízdenky pouze jedna minuta. Tím ji může využít více osob. Na turniketu vidíte, kolik bodů vám ještě zbývá. Zůstatek bodové jízdenky pod 25 bodů si můžete nechat dobít nebo vyplatit. Kartu zálohovanou padesáti korunami vrátíte v automatu nebo v pokladně. Vedlejší sezóna s levnějším jízdným trvá do 6. 12. 2019 a potom opět od 24. 3. 2020. Standard sezóna je od 7. 12. 2019 do 24. 12. 2019, od 6. 1. 2020 do 17. 1. 2020 a od 2. 3. 2020 do 23. 3. 2020. Top sezóna je od 25. 12. 2019 do 5. 1. 2020 a od 18. 1. 2020 do 1. 3. 2020.

Skibus – Ve SkiResortu ČERNÁ HORA – PEC jezdí několik skibusových linek. SkiTour Express na trase Pec – Velká Úpa – Janské Lázně – Černý Důl a zpět zvládne cestu o 13 minut rychleji než zastávkový skibus Červené linky. Ten, který jede patnáctkrát a zpět osmnáctkrát za den od 21. 12. do 22. 3. Zastavuje na všech autobusových zastávkách, celá trasa trvá maximálně 45 minut. Skibus Modré páteřní linky jezdí od 21. 12. do 15. 3. z Janských Lázní do Černého Dolu. Během dne můžete využít „rychlý“ skibus mezi zastávkami Hofmanky Express a Černým Dolem, se kterým přeprava z areálu do areálu trvá jen 10 minut. Skibus Žluté páteřní linky spojuje od 21. 12. do 15. 3. šestnáctkrát za den skiareál Černá hora s autobuso-

vým a vlakovým nádražím ve Svobodě nad Úpou. Ve městě Pec pod Sněžkou jezdí další tři linky CITY BUS, první po trase hotel Horizont – Malá Pláň – Javor do 22. 3. Druhý po trase dolní stanice lanovky Sněžka – autobusové nádraží – Javor do 15. 3. a třetí Velká Pláň – Malá Pláň – Javor do 15. 3. 2020.

Lyžařské propojení Janských Lázní s Pecí pod Sněžkou zvané SkiTour se osvědčilo. Od horní stanice Černohorského Expressu vás v intervalu 15 minut vyveze 300 metrů speciálně upravená rolba až pro dvacet lidí na nejvyšší bod trasy. Na lyžích sjedete tři kilometry do sedla pod Kolínskou boudou, kde nasednete do jiné rolby směřující k Pražské boudě. Odtud sjíždíte na sjezdovky v Peci. Pozdější návrat skibusem od stanice Javor trvá do Janských Lázní asi 35 minut. Služba je v ceně vašeho skipasu, v případě bodové jízdenky vám ubude 10 bodů. U řidiče rolby si mohou za 50 korun koupit jednorázovou jízdenku i běžkaři nebo pěší hosté.

Úpravu trati pro běžkaře zajišťuje SkiResort ČERNÁ HORA – PEC v celkové délce přes 100 kilometrů. V návaznosti na lanovku Černohorský Express je pravidelně upravená sáňkařská cesta dlouhá tři a půl kilometru s převýšením 560 metrů. Saně si vypůjčíte přímo v budově dolní stanice kabinkové lanovky v Janských Lázních. V areálu ve Svobodě nad Úpou na Duncanu, na Černé hoře na Sportu 3, v Černém Dole a rovněž v Peci pod Sněžkou na Klondike 1 si na slalomové trati s časomírou můžete se svou školní nebo firemní skupinou uspořádat lyžařské závody. Na denně aktualizovaných webových stránkách SkiResortu jsou informace o stavu běžeckých tratí, sjezdovky vám přiblíží webové kamery. Přeprava běžkařů a sáňkařů v Janských Lázních je pouze na kabinkové lanovce.

SkiResort Live je propracovaný systém služeb s nabídkou kvalitní lyžařské školy, půjčovny špičkového vybavení a servisu. Hosté si mohou vybrat ze šesti programů lyžařské školy, jako je třeba Malý lyžař, Ranní ptáče, VIP privátní výuka. Děti se naučí lyžovat v jednom ze šesti LIVE parků s pojízdnými koberci, rezervace na live@skiresort.cz nebo telefonicky na infolince. Babysittingová centra jsou na čtyřech místech SkiResortu přímo u sjezdovek. Půjčovny lyží a vybavení jsou v každém areálu. Servis se strojem Wintersteiger Discovery S zajišťující dokonalou úpravu lyží je ve Velké Úpě a v dolní stanici kabinkové lanovky v Janských Lázních. Během servisu si hosté zdarma vyzkouší nové testovací lyže.

SkiResort ČERNÁ HORA – PEC, provozuje společnost MEGA PLUS, Janské Lázně čp. 265, PSČ 542 25, infolinka 00420 840 888 229, e-mail: skiresort@skiresort.cz **www.skiresort.cz**

Zahrádky 2015.

Zahrádky 2019.

KULINÁŘSKÉ ZÁŽITKY NA LESNÍ BOUDĚ

Již před řadou let si na Lesní boudě stanovili dlouholetou vizi nabízet v restauraci něco mimořádného. Inspirováni starými recepturami horských hospodyněk, a jejich všedními i svátečními surovinami, opravšují mnohdy již zapomenuté chutě našich hor. Krkonošská kuchyně to nejsou jen brambory, kysané zelí, kozí mléko a výrobky z něj. Nacházíme překvapivou škálu chutí a vůní horských bylinek, mnohdy až odvážné variace ovocných omáček a polévek a samozřejmě houby s jejich typickým kořeněným aroma. Pravda, na jídelníček moderní restaurace by to samo o sobě nestačilo, ale jako tradiční kořeny, ke kterým se lze vrátet, čerpat z nich a inspirovat se jimi, je toho až dost. Právě takovým způsobem pojali svou práci na Lesní boudě a menu doslova protkali místní kulinářskou tradicí. Spojení s moderními technologiemi umožňuje podávat hostům pokrmy vycházející z původních receptur, avšak ve zcela novém kabátě. Masa jsou připravována metodou pomalého vaření ve vakuu „sous-vide“, která dává každé porci výjimečnou strukturu a šňavnatost nebo pomalým pečením přes noc.

Lesní bouda je známá svými specialitami z jehněčího, kůzlečího i skopového masa. V jídelníčku běžně naleznete kůzlečí nebo jehněčí ragú, pečenou jehněčí kýtu na rozmarýnu s brusinkovou omáčkou, zapečenou ovčáckou misku, tedy mleté jehněčí maso s kořenovou zeleninou zapečené s bramborovou kaší. Kde jinde než na hřebenech Krkonoš turistům nabídnout ochutnávku zapomenutých jídel, jakým je například dumlikačka. Vynikající polévka ze žlutého tuřínu bývala oblíbeným krkonošským jídlem, a proto je také často zařazována na denní nabídku Lesní boudy. Můžete ochutnat grilovaný kozí sýr se slaninou a zelenými fazolkami nebo porovnat jeho jemnou chuť s výraznějším grilovaným zrajícím kozím sýrem s pestem ze sušených rajčat a salátem z černé čočky. Pro ty, kteří nejsou vyznavači kozích sýrů a skopového masa, bývají v nabídce další speciality jako třeba vepřová líčka pečená na zelenině, vepřová krkovice pečená na bylinkách, pivo a medu nebo borůvkové knedlíky s máslem a tvarohem. Kromě v Krkonoších běžného borůvkového koláče,

stojí z dezertů za zmínku zejména sladký kozí tvaroh s borůvkovým žahourem. Jde o tradiční sladkou omáčku, která se připravuje z borůvek, koření a perníku. Její ovocná kořeněná chuť výborně doplňuje jemnost kozího tvarohu. Mimo krkonošskou kuchyni naleznou hosté nově zástupce moderních trendů. Na denní nabídce se totiž objevuje i pomalu pečené trhané vepřové ramínko v domácí bulce. Aby se ale na Lesní příliš nevzdálili z vytyčeného směru, je trhané maso doplněné cibulovou marmeládou provoněnou ovocnými tóny a bylinkami. Snahy o dobrou kuchyni si povšimli i tvůrci uznávaného gurmánského průvodce Maurerův výběr Grand Restaurant. Od roku 2017 je součástí rovněž restaurace Lesní boudy. Zaujaly je zejména neotřelé kombinace původních krkonošských surovin a moderních kuchařských postupů. Ochutnejte je na Lesní boudě v teple původní roubené restaurace. Pro běžkaře je Lesní bouda známou zastávkou na křižovatce hlavních běžkařských tras nad Pecí pod Sněžkou mezi Liščí a Černou horou. Vyznavači sjezdového lyžování se k ní dostanou pohodlným sjezdem po lesní cestě z horní stanice lanovky Hnědý Vrch nebo krátkou rovinou od horní stanice lanovky Zahrádky. Přijďte objevit původní chutě Krkonoš.

Lesní bouda, ač v Peci pod Sněžkou, má poštovní adresu: Černý Důl čp. 187, PSČ 543 44, tel., fax: 499 896 343, mobilní: 602 148 099, e-mail: info@lesnibouda.cz, www.lesnibouda.cz, příznivé ceny, domluvíte se i německy.

**WELLNESS HOTEL BOUDA MÁMA A PECKÝ PIVOVAR
Pivo Sněžka**

Součástí hotelu Bouda Máma je pivovar. Jméno piva Sněžka není jen obchodní značkou. Pro vaření je důležitá kvalitní měkká voda, kterou poskytuje historické jímání na svazích Růžové hory. Vlastnosti piva určuje sládek Jan Kylberger původem z Plzně. Inženýr v oboru pivovarnictví vytvořil nová piva v malých objemech, a proto s potivou chutí. Znalci hledají tradiční chuť českého piva v minipivovarech, kde je nefiltrují a nepasterizují. Pivo Sněžka se vaří kombinací různých sladů a pěti druhů chmele včetně speciálních na svrchně

Horská farma Lesní bouda s vyhlášenou restaurací leží nedaleko sjezdovky Zahrádky a oblíbených běžeckých tras.

kvašená silnější piva. Pak se přidají pivovarské kvasinky a sládek zvolí, při jaké teplotě je nechá přeměnit cukr na alkohol. Následuje nejméně měsíční zrání v nerezových tancích. V základním programu vaří čtyři druhy piva Sněžka, světlou desítku a dvanáctku plzeňského typu, tmavou třináctku a speciální pivo IPA o „krkonošské síle“ 1 603 metrů, vlastně 16,03 stupňů. Vedle ochutnávky piva nabízí pivovarská restaurace speciality z grilovaného masa i vlastní udirny. Součástí pivovaru je i moderní pivní lázeň. Všechny čtyři druhy piva Sněžka se čepují i v hotelové restauraci. Obě jsou jen deset minut od dolní stanice lanovky na Sněžku, otevřeno mají po celý rok denně od 11 do 23 hodin. Lahvové pivo Sněžka v litrových a půllitrových lahvích i v dárkovém balení je k dostání na několika místech v údolí, včetně obou provozoven Veselého výletu.

Oblíbený hotel

Vladimír Nikl přeměnil obyčejnou boudu na čtyřhvězdičkový hotel. Po modernizaci pokojů a restaurace v původní roubené části chalupy přibyl tříhvězdičkový hotel, později rozšířený o čtyřhvězdičkovou moderní budovu. Do objektů s dobře vybavenými hotelovými pokoji a apartmány se vstupuje vlastním vchodem s lyžárnou se skříňkami a sušáky na boty. Wellnessový program tvoří především bazén s protiproudem a vířivkou. Po ochlazení v Kneippově lázni mohou následovat masážní sprchy. Pro hosty je připravená relaxační část s absolutním klidem a se čtyřmi saunami. Vyberou si mezi tradiční finskou, solnou, laconiem nebo bylinkovou. Sportovní vybavení hotelu nabízí hřiště na squash, stolní tenis, posilovnu se sedmi stroji včetně kola na spinning a stepper. Venkovní hřiště na tenis, volejbal a nohejbal se v zimě mění na oblíbené kluziště navštěvované hosty ze širokého okolí. Jinou zábavu poskytuje bowlingová dráha nebo biliár. Nejmenší děti se zabaví v dětském koutku. Ubytování hosté mají až tři vstupy do wellnessu a sportovní části zdarma. Všude je pokrytý rychlým internetem. Po úzké cestě k boudě vyjždějí jen hotelové vozy řízené profesionálem. Hosté parkují v údolí v garážích a na vlastním parkovišti. Při pobytu sedm nocí a více v pensionu v pokoji 3* a v hotelu v po-

koji 4* dostane každý dospělý jízdenku na novou lanovku na Sněžku. Nabídka neplatí při platbě šeky a objednavce přes zprostředkovatele. V zimě se dva hotelové skibusy točí mezi lyžařským areálem SkiResort a Boudou Máma. Po deseti až dvanáctiminutové jízdě vás vysadí u hlavní pokladny pod sjezdovkou Javor. Krátká sjezdovka vybavená sněžným dělem je přímo u hotelu, dětem, začátečníkům nebo jen pro krátké svezení vyhovuje. Pro ubytované hosty je zdarma. Hotelové večere jsou formou bufetu s výběrem až z dvanácti jídel. Součástí areálu hotelu je pizzerie, v jejíž peci od brzkého rána pečou vlastní staročeský kváskový chléb. Krkonošské kyselo dostanete místo na talíři přímo v bochníku chleba. Vždy ve čtvrtek ožije venkovní altánek při grilování kytý naložené v nálevu a místní chléb je opět výbornou přílohou. Kuchyně hotelu je založená na českých jídlech a nabízí i několik lehkých variant. Čtyřjazyčný bohatý jídelní lístek obsahuje moučnický ke kávě, poháry a odpolední svačiny.

Pecký pivovar a Bouda Máma Wellness hotel v Peci pod Sněžkou čp. 124, PSČ 542 21, majitel Vladimír Nikl, tel. hotel: 602 304 989, tel. rezervace ubytování: 244 465 666, e-mail: hotel@boudamama.cz, www.boudamama.cz. Domluvíte se i německy, polsky a anglicky.

APARTMÁNY 83

Nabízíme vám ubytování v prostorném apartmánu v historickém domě na hlavní ulici v Horním Maršově. Sto padesát let starý dům je citlivě zrekonstruovaný s důrazem na autentické prvky – dveře, okna, omítky. Právě historická výmalba dodává celému domu neopakovatelnou atmosféru a naši hosté ji nejčastěji obdivují. Rozloha apartmánu je téměř padesát metrů, v pokoji je velká manželská postel a rozkládací sedací souprava, kuchyň v druhé místnosti je vybavena nádobím pro vaření a kávovarem, koupelna má klasickou vanu. Ubytování je vhodné pro dvě až čtyři osoby. Ve vedlejším vchodu je vinotéka, kde se dá posedět u skvělých stáčených nebo lahvových vín.

Apartmány 83 v Horním Maršově, Třída Josefa II. čp. 83, PSČ 542 26, provozují Petra a Miloslav Klimeš, tel. 730 189 180.

e-mail: apartmany83@gmail.com

Sládek Jan Kylberger ve varně.

Restaurovaná výmalba v Apartmánu 83.

Po staletí horalům ke stavbě domu stačila sekyra. Ruční pilu používali jen na příčné krácení. Trámy pro roubení a krov tesali z kulatiny, to uměl každý hospodář. Štít a střechu pokryli dřevěným šindelem našťipaným z půlmetrových špalků. Šindele pokládali na otesané latě připevněné ke krokvim dřevěnými kolíky. Ručně vyráběné železné hřebíky byly drahé. Strop původně zaklopili kuláči a zamazali vrchu hlinou. Po staletí tesaři nepotřebovali řezaná prkna, fošny ani trámy. Později se naučili speciální dvoumužnou ruční pilou řezat z kulatiny ploché prvky na podlahu a strop. Proto má většina původních chalup v roubení a ještě častěji v krovech zachované tesané trámy a latě. V polovině 19. století se v horách naučili využívat vodní sílu na pohon rámové pily zvané katr. Řezané dřevo usnadnilo stavbu domů. Hrabě Berthold Aichelburg i kvůli zvýšené poptávce po stavebním dřevu při industrializaci kraje zřídil roku 1859 panskou pilu naproti zámku v Maršově. Jen kousek pod výtokem vody z budované přádelny nechal zřídít jez pro pilu. Náhon přiváděl vodu ke kolu pohánějícímu katr. Kromě pojezu kulatiny na trámy, fošny a prkna měli Aichelburgové na pile také provoz pro mechanickou výrobu šindele, stále jediné střešní krytiny v kraji pod Sněžkou. Aichelburgové provozovali maršovskou pilu na rozdíl od přádelny až do 31. prosince 1882, kdy celé panství prodali za milion a sto tisíc zlatých majitelce velkostatku Vrchlabí Aloisii Czernin-Morzin. Ve dnech 29. a 30. července 1897 se údolím Úpy prohnala povodeň a zcela zničila i maršovskou pilu. Hraběnka Aloisie ve svých poznámkách k investičním akcím z let 1881 až 1901 vlastní rukou popsala obnovu pily v letech 1897 a 1898:

Velmi vážné škody způsobené povodňovou katastrofou přinesly pro Maršov mnohem rychlejší dokončení nového projektu pily, než tomu bylo v případě Vrchlabí. Stará pila, jejíž provoz začal již před mým nástupem na panství, byla v době povodně velmi poškozená. Důkladná rekonstrukce nebo s největší pravděpodobností novostavba byly v plánu. Pokud by do té doby povodeň nepřišla, byla by nová pila s největší pravděpodobností vystavěna na stejném nebezpečném místě a v budoucnu mohla být opět zničena, stejně jako se to stalo staré pile. Ale nyní si Úpa prorazila cestu uprostřed pily, a nám tímto dala strašidelné varovné znamení, kde se nová pila nemá postavit a jaký typ na ochranném opatření musí být, aby se v budoucnu neriskovalo takové katastrofy. Proto je třeba považovat za šťastnou shodu okolnos-

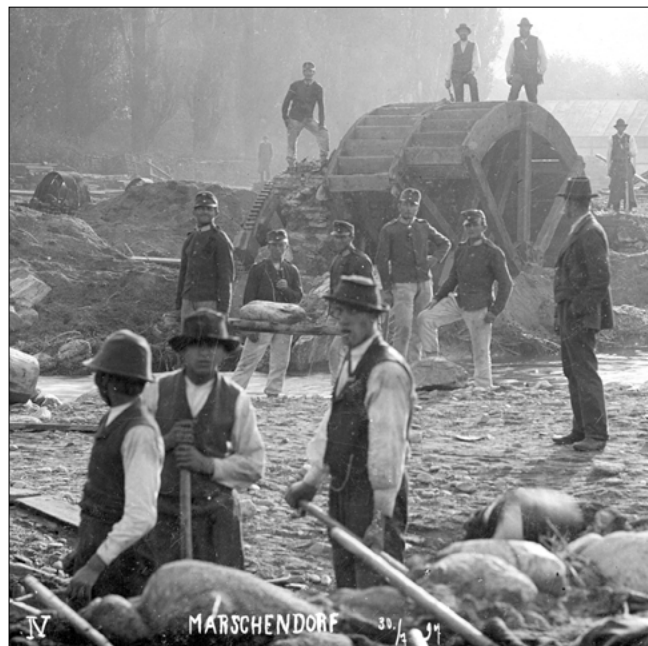
tí, že věci přišly tímto způsobem, a lze říct, že panství v Maršově kvůli povodni nejenže neutrpělo žádné škody, ale ve skutečnosti získalo na hodnotě! Protože Maršov (myšleno panství) nemůže existovat bez pily. Nová tato stavba byla okamžitě řešena úžasnou energií a rychlostí. Do podzimu roku 1897, uprostřed hald sutí, které katastrofa zanechala, byly vykopány základy nové pily a začalo se s její výstavbou. Na jaře a v létě 1898 probíhaly práce tak horlivě, že celá stavba včetně nového strojního zařízení na vodní pohon byla ještě v průběhu léta dokončena a provoz byl otevřen 11. září 1898! Paní hraběnka ve svých poznámkách, které ze starého německého písma kurentu přepsal a přeložil historik Paměti Krkonoš Jan Ivanov, uvedla i výpočet nákladů. Celková stavba vodní pily včetně horního přívodního a spodního odtokového náhonu, betonových zdí a kompletního vybavení přišla na 48 553 florinů. K tomu musela připočítat plánovací práce po povodni s odstřely kamenů na staveništi, vyzdění břehů kameny zpevněnými betonem. I když odečetla příspěvek státu, stála ji regulace toku 35 790 florinů. Je zajímavé, že počítala ve staré měně, v které vyčíslila náklady na obnovu pily ve výši 84 343 florinů, tedy česky zlatých. Při tehdejšímu kurzu 1 : 2 je to částka téměř 169 tisíc rakouských korun. Pro srovnání v tu dobu platila se synem Rudolfem také osmdesát procent nákladů na stavbu nového maršovského kostela, který stál o třetinu méně.

Rudolf Czernin-Morzin byl stejně dobrým hospodářem jako jeho matka Aloisie. Pila prosperovala. Hrabě se rozhodl vodní kolo nahradit moderní turbínou pro pohon dvou katrů a sámovací pily. V roce 1921 zadal firmě L. Bill & Co. z pobočky v Trutnově projekt a později i stavbu malé vodní elektrárny. Technologii, tedy dvě Francisovy kašnové turbíny s mokřým kolenem, vyrobila a dodala firma Günther & Lohse z Rudniku. Od března 1922 turbíny roztáčely dlouhou transmisní hřídel procházející pod celou pilnicí a pohánějící stroje. V případě malého průtoku vody v Úpě pilaři zapínali od roku 1908 pomocný diesellový motor s patnáct metrů vysokým kominem, vlastně výfukem. Pila zásobovala stavebním řezivem celé údolí, pracovaly tu desítky lidí. Od února 1934 turbíny kromě transmise roztáčely generátor, vodní dílo bylo upravené na elektrárnu. Katry a další stroje začaly pohánět elektromotory o celkovém výkonu 50 kW. Od ledna 1936 elektrárna dodávala elektrický proud především v noci i do veřejné sítě.

Za Bertholda Aichelburga postavená pila na snímku před povodní roku 1897.

Z pilnice 30. července 1897 zbylo jen poškozené vodní kolo.

Po znárodnění panství Czernin-Morzinů po druhé světové válce pilu provozoval nejprve národní podnik Krkonošské pily a potom organizace Státní lesy. Za rok 1950 na původním katru z roku 1898 v Maršově pořezali necelých pět tisíc kubiků kulatiny. Vedoucím provozu byl dvacet let František Friess. V polovině šedesátých let jej vystřídal svérázný a dobřáký Stanislav Vrba. Kromě pořezu na pile vyráběli podlahky na stavební lešení, přepravní palety a také třeba dřevěné podlahy na korby polských dodávek značky Żuk. Tehdy na desítky let odstavili zanedbanou a jako by nepotřebnou vodní elektrárnu. Areál pily se stal také důležitým zázemím pro lesnický provoz se stále vyšší těžbou dřeva. Provozovatel pily lesní závod Horní Maršov provedl v roce 1987 nešťastnou modernizaci. Na vzniklé lince mohl katr řezat pouze čtyřmetrové klády na sortimenty pro výrobu palet. Maršovskou pilu zachránila privatizace firmou KUMIHAL vedená místními lidmi Antoninem a jeho bratrem Josefem Missbergerem, Josefem Haškem a Dietmarem Marksem. Od 1. října 1992 pila vyráběla šestnáct let na plný výkon. Katr s profilem 70 centimetrů pořezal ročně osm tisíc kubiků dřeva. Provoz prošel úpravami umožňujícími zpracovat až desetimetrovou kulatinu na stavební trámy. Pro výrobu palet zavedli poloautomatickou linku. V roce 1993 se po mnoha letech opět roztočily pro vlastní potřebu pily původní turbíny.

Pilu provozuje firma KLIMEŠ

Naše rodinná firma Klimeš maršovskou pilu koupila v roce 2009 především jako zázemí pro stavební, tesařskou a truhlářskou výrobu. I nadále řezeme kulatinu na trámy roubení, krovů a běžné profily pro stavební účely. Důležitým sortimentem jsou tradiční široké podlahové fošny silné po ohoblování 35 až 45 mm. Nejčastěji užíváme sílu 40 mm hoblovanou ze sušených fošen 45 mm silných. Délka je 4 až 6 m, šířka v rozpětí 25 až 40 cm. Máme zkušenost, že podlaha z jednotné šířky fošen nepůsobí hezky. Modřínové obklady svislých stěn chalup a horských domů mají jednou tak dlouhou životnost než smrkové. Nehodí se do interiéru, neboť modřín stále smolí, proto je odolný na fasádách domů. Vyrábíme i řezané modřínové šindele v délkách 50 a 60 cm, popřípadě prkna se šindelovým falcem. Nejčastěji frézujeme prkna silná 32 mm na 27 mm s polodrážkou, spáry se překrývají tvarovanými latěmi. Výraznou fasádu tvoří překládané fošny se střídáním spodní a horní vrstvy. U specifických

objektů navrhujeme odsakované překrývání s užitím oboustranné drážky, jak jsme to provedli třeba na krásné historické sloupové trafostanici v Obřím dole. Nejen u takových specifických prací upřednostňujeme dodávky materiálu i s montáží. Práce naší stavební firmy je vidět na několika výrazných objektech. Veřejně přístupné jsou poštovna na Sněžce, ekologické středisko DOTEK v bývalé faře a starý kostel v Horním Maršově, Muzeum Vápenka v Albeřicích, lesní hrádek Aichelburg a kaple svatě Anny v Temném Dole. V kraji pod Sněžkou provádíme opravy kulturních památek i stavby nových objektů od včelína po rodinný dům. Truhláři vyrábějí například tradiční okna včetně profilovaných obložek, svislých dveří, venkovní a vnitřní lavice různých typů i saně rohačky. Naši kameníci umí nejenom štětovat cesty, jako v loňském a letošním roce od Růžové hory na Sněžku, ale i na suchu postavit kamennou zeď, která vydrží. K tomu máme zásoby vhodného kamene. Uplatňujeme bohaté zkušenosti s lidovou architekturou, pomáháme chalupářům řešit jejich stavební problémy. Na pile řezeme i kulatinu, kterou si dovezou zákazníci. Boční odřezky ve čtyřmetrových délkách prodáváme jako palivo.

Po rekonstrukci už deset let provozujeme historickou malou vodní elektrárnu na pile v Horním Maršově. Jsme v každodenním kontaktu s řekou Úpou. Neustále sledujeme průtok, podle vůně vody poznáme, jestli přijde bouřka. Pozorujeme stopy a někdy samotné vydry, které k nelibosti rybářů loví i uprostřed obce. O revír se dělí s čápy černými a volavkami. Při odstávkách na jezu vidíme až deseticentimetrové rybky wranky obecné. Na kamenech jsou přichycené tisíce schránek chrostíků, kterými se živí nejhezčí stálý obyvatel našeho úseku řeky, celoročně se koupající pták skorec vodní. Mrzí nás každá na česlech zachycená uhynulá ryba. Dnes již víme, že největším nebezpečím pro vodní život nejsou predátoři, ale výplachy při betonářských pracích. Občas na česlech vylovíme plastovou láhev, igelitovou tašku, stavební fólii nebo izolaci, ale jinak je řeka čistá. Máme dobrý pocit, když její část vyrábí čistou energii. Naše firma v celkové bilanci nezanechává žádnou uhlíkovou stopu.

Stavební a inženýrská firma KLIMEŠ s.r.o., třída Josefa II. 227, 542 26 Horní Maršov, tel. 499 874 147, e-mail: kancelar@pilamarsov.cz, v pracovní dny 8–15 hodin, ceník pilařských produktů, paliva, pořezu a broušení pilových kotoučů je na www.pilamarsov.cz.

Nová pila v Maršově naproti zámku s pivovarem a dokončeným okresním soudem roku 1902.

Nezisková organizace zapsaný ústav Paměť Krkonoš se sídlem v Horním Maršově získává, zpracovává, zatřídí a zpřístupňuje historické informace z regionu. S pomocí profesionálních a dobrovolných badatelů vytváří obsáhlou fotografickou a textovou webovou databázi Archa Krkonoš®. Zabývá se každou jednotlivou osobou, tradičními rody, všemi objekty východních Krkonoš, prací profesionálních a amatérských fotografů, historií místních organizací a institucí. První výsledky z nikdy nekončícího bádání a vkládání jsou vidět ve webové databázi. Několik editovaných linií rodu Dix sahá do začátku 17. století.

Dixové

Vývoj horských obcí, v tomto vydání VV představený na několika průmyslových stavbách, je spojený s činy konkrétních lidí. Franz Kneifel udělal zásadní rozhodnutí a postavil první brusírnou dřeva, Philipp Adolf se spojil s mlynářem Ignazem Dixem, aby zřídili ve své době moderní provozovnu, hrabě Berthold Aichelburg chtěl být průmyslníkem, Lucemburčan Prosper Piette se kvůli splnění snu usadil v tehdy odlehlých Krkonoších. Energie takových lidí posouvala běh věcí veřejných kupředu. I z tohoto pohledu je rod Dixů zajímavým objektem k bádání. Nejsou potomky prvních kolonistů ze 14. století, nepřišli z Alp kvůli kácení dřeva, jsou ryzí Evropané ve dvanácti generacích úzce spojení s Aupatalem, tedy údolím horní Úpy. Dixové byli mlynáři, panští hajní, horníci a taviči rud v Obřím dole, ale také továrníci a správci území. Už tři desetiletí jsou v našem kraji uzavřeným příběhem. Poslední z rodu Dixů Marie provdaná Hampelová žila ve Velké Úpě na Hlušinách do roku 1991. Podnětem, proč jsme si vybrali jako vzorový rod pro bádání zrovna příjmení Dix, bylo jejich nepřehlédnutelné uplatnění v údolí Úpy a také genealogická práce dvou živých Dixů. Robert Dix z Nizozemska spojuje svými aktivitami příslušníky rodu z celého světa. Vytváří něco jako světový rodokmen Dixů. V Česku našel spojence Františka Norberta Dixe narozeného ve Štikově u Nové Paky, dnes usedlého v Plzni. Jeho předci odešli z Velké Úpy už před více než dvěma sty lety, proto je českým Dixem, ale s hlubokými kořeny v tehdy německy mluvící komunitě kraje pod Sněžkou. Zpracování rodu Dixů se ujal historik zapsaného ústavu Paměť Krkonoš doktor Jan Ivanov. Zatím vložil do webové databáze Archa Krkonoš® přes sedm stovek lidí spojených se jménem Dix. Každou osobu v převzatém seznamu prověřuje v prvotních pramenech, jako jsou matriky, soupisy duší, sčítání lidu a další archivní materiály. Přiřadí je k předkům a potomkům, jednotlivým domům, lokalitám a obcím. Mnohé údaje z podkladů Františka N. Dixe doplnil a opravil. Hrubým odhadem vložíme

do databáze ještě více než pět set dalších příslušníků v Krkonoších zaniklého rodu. Je zajímavé, že jsou zatím (!) všichni nalezení Dixové z jednoho předka, Christopa Dixe narozeného někdy v letech 1596 až 1601. Během čtyř století se jeho potomci propojili se všemi tradičními rody východních Krkonoš. Například linie Dixů z Obřím dole je spojená s již zpracovanou linií Hoferů, nosičů na Sněžku. Až jednou vložíme do databáze desítky tisíc konkrétních lidí, vytvoříme rodokmen celého kraje pod Sněžkou. Díky staletím izolace doložíme něco, čemu pracovně říkáme Aupatálská rodina.

Mlynáři a továrníci

Když po zkáze první světové války farníci všech tří obcí Velké Úpy v květnu 1923 obnovili zrekvírované zvony kostela, továrník Hugo Dix s bratrem a se sestrami zaplatili dva největší. Pokračovatelé úspěšného rodu si mohli jako provozovatelé několika továren velkorysost dovolit. Jen netušili, že už po devatenácti letech zvony opět roztaví na zbraně a dodnes nebudou nahrazené. Netušili, že potom jejich továrny zastaví provoz a většinou zaniknou. Netušili, že z kraje pod Sněžkou všichni odejdou. Úspěšná linie Dixů začíná u Friedricha narozeného asi 1625 ve Velké Úpě. Jeho otcem byl učitel Christoph Titz *po 1595 ze Zlaté Olešnice u Žacléře. V 17. a 18. století se psali ještě jako Titze, Tixen, Tix, Dietz, Diex, až po roce 1760 se příjmení ustálilo v zápisech farářů ve tvaru Dix. Friedrich je uváděn roku 1644 v nejstarším seznamu boudařů z Úpy. Jeho bratr měďař Melchior *asi 1630 založil linii Dixů z Obřím dole. Šest Friedrichových synů mělo potomky. Už víme, že David *1665 měl úspěšnou košatou linii v Peci v osadách Malá Pláň, Zelený Potok a Hnědý Vrh. Tobias Dix *1670 zanechal následníky v Temném Dole. Hans Georg Dix *1661 je praotcem mlynářů a továrníků z Vavřincova dolu. Z jeho čtyř vnuků od syna Davida *1698 je pro nás nejzajímavější Ferdinand *1724. Profesi byl pekař a zastával funkci panským úřadem jmenovaného rychtáře a soudce pro Velkou Úpu. Jeho již můžeme s jistotou přiřadit ke stavení v dolní části Vavřincova dolu. Tam býval jeden ze dvou nejstarších mlýnů Velké Úpy, postavený před rokem 1701 na Vavřincově potoce. Ferdinandův syn, kterému můžeme pracovně říkat Ignaz I. *1749, je nejstarším doloženým mlynářem ve starém mlýnu s tehdejší čp. 204. Stával na levém břehu Vavřincova potoka pod dnešní chalupou Alamo, která také patřila Dixům. V roce 1805 mlýn dostal druhé čp. 71, od roku 1877 měl čp. 19 a ještě před čtvrtým číslováním byl v šedesátých letech zbořen kvůli stavbě nové silnice. V další generaci mlýn převzal druhorozený syn Ignaz II. *1775, který se oženil s dcerou mlynáře Brauna. Jeho starší bratr Franz Dix *1772 byl také mlynářem, ale odešel

V roce 1874 postavil Ignaz Dix (1837–1903) brusírnou dřeva v Temném Dole, fotografie kulturní památky vznikla před rokem 1905.

do českého prostředí. Jeho tři synové založili českou větev Dixů ve Štikově, v Nové Pace a v Pecce, kde provozovali různá řemesla. V další generaci mlynář Ignaz Dix III. *1798 měl s manželkou Genověfou Mitiöchner devět dětí. Mlýn ve Vavřincově dole už nestačil, tak roku 1836 koupili starou chalupu od Stefana Mitzingera a postavili nový mlýn s oddělenou mlynicí. Přestože byl nejmladším mlýnem v obci, říká se mu Starý mlýn a má čp. 240. První syn Heinrich odešel do mlýna v Kunčicích, a protože všichni ostatní sourozenci zemřeli v dětském věku, mohl převzít mlynářské řemeslo ve Velké Úpě pouze Ignaz Dix IV. Nejvýznamnější člen rodu se narodil v tehdy novém a dnes Starém mlýně 11. ledna 1837. Je zřejmé, že měl peníze, znalosti a odhodlání podnikat. Podílel se na založení tří brusíren ve Velké Úpě, ale vhodné místo pro životní projekt našel v Temném Dole. Pod lesním hrádkem Aichelburg má řeka Úpa posílněná přítokem Malé Úpy velký spád. Řiční zákrta vytváří ideální místo pro založení továrny. Zcela nové vodní dílo přivádělo vodu v dřevěném náhonu umístěném na dochovaných mohutných kamenných pilířích do dvanáctimetrové výšky. Dnes jen první polovinu využívá malá elektrárna. V okolí jsou prudké svahy s nejlepším stavebním kamenem v regionu. Místní rula se láme v pravém úhlu, což umožnilo kameníkům vystavět čtyřpodlažní továrnu a obytný dům i s kanceláři s většími kameny s minimálním použitím tehdy drahých lícových cihel. Neobvyklá kamenná fasáda bez poškození vydržela dodnes. Ignaz Dix zahájil provoz největší brusírny v kraji v roce 1874. Celý život se účastnil veřejného dění. Zasedal v zastupitelstvu své rodné obce, byl předsedou rady soudního okresu Maršov, školním inspektorem, spoluzakládal sbor dobrovolných hasičů a okrašlovací spolek ve Velké Úpě a ve dvaceti také pěvecký spolek v Maršově. Ignaz Dix ještě postavil brusírnu v Dolní Branné, kterou později provozoval nejstarší syn Rudolf *1867. Když v září 1903 zemřel, zdědilo jeho pět dětí šest brusíren dřeva se dvěma papírnami, s mnoha pozemky a se Starým mlýnem k tomu. Brusírnu v Temném Dole mladší syn Hugo Dix *1870 spolu se sestrami rozšířil roku 1905 o třípodlažní papírnu zpracovávající dřevovinu na pevný balicí papír a krabicovou lepenku. Brusírna měla šest brusů, papírna pět strojů a dohromady tu pracovalo čtyřicet lidí. Ročně spotřebovali šest tisíc plnometrů smrkového dřeva, skoro dvojnásobek tehdejší produkce maršovské pily. Hugo Dix zemřel bezdětný, jeho dvě neprovdané sestry Hedwiga *1873 a Wilhelmina *1883 nastoupily do transportu v říjnu 1946 a odjely do americké okupační zóny Německa. Nepřítomnost potomků vysvětluje zpusťlou rodinnou hrobku na hřbitově ve Velké Úpě. Brusírna byla v provozu do požáru výrobní haly 21. dubna 1965. Po opravě tu vyrábělo předměty pro domácího družstva

Mechanika Praha. Nevydařená privatizace zhoršila stav výrobní části továrny. V dubnu 1991 jsme navrhli poslední brusírnu dřeva na Úpě mezi technické kulturní památky, zapsána byla v říjnu 1996. I bez dochované technologie je krásnou architekturou. Až v posledních letech se nový majitel Karel Chotek, jehož rodina začala v Krkonoších podnikat už v roce 1930, snaží památku zachránit a oživit. Několik úspěšných kulturních akcí, naposledy v září s koncertem Lenky Dusilové, připomnělo sousedům i přespólním, o jak cennou stavbu se v Temném Dole jedná.

Nový život ve Starém mlýně

Ignaz Dix IV. se po roce 1881 přestěhoval s rodinou do brusírny v Temném Dole, ale zůstal občanem Velké Úpy. Nejstarší Dixův mlýn ve Vavřincově dole pronajal, proto se mu říkalo Pachtmühle. Mlýn, kterému dnes říkáme Starý, zůstal v provozu až do konce druhé světové války. Pracovali tu tři mlynáři, žitnou a pšeničnou mouku prodávali pod značkou Kunst-Mühle Ignaz Dix Gross-Aupa. Po znárodnění mlýn chátral, nejprve zaniklo vodní dílo. Do roku 1956 patřil do obecního bytového fondu. Pak zchátralou stavbu s vydaným demoličním výměrem koupil podnik Traťová distance ČSD z Prahy 3. Tehdy dům dostal jméno Starý mlýn. Býval tu správce, těžce nemocný pan Kubale se sem nechal z Prahy přeložit, aby v klidu dožil na horách. Ve zdravém prostředí se vyléčil. Gabriela Ziková do Starého mlýna přijela poprvé na rekreaci ve třech letech v roce 1973. Otec Václav Zika měl v drážním podniku chod rekreačního domu na starosti, tak tu byli často. V roce 1991 si Gabriela vzpomněla na příběh uzdraveného správce, a tak se s často nemocným ročním synem Lukášem a manželem Tomášem Ledvinkou odstěhovali do Starého mlýna. Byli správci podnikové rekreace, v roce 1995 získali pension do nájmu a přivítali první vlastní hosty. Mnozí k nim jezdí dodnes, líbí se jim rodinná atmosféra v historickém domě. Jenže až do léta 2005 Ledvinkovi žili v nejistotě, jestli se jim podaří uspět v oddalované privatizaci. Prodal byt v Praze a měli štěstí, s nimi i město Pec pod Sněžkou, když získalo mladou rodinu. Po čtrnácti letech ve svém domově konečně mohli mít trvalé bydliště. Mladší syn David se narodil už ve Velké Úpě a dnes upravuje rolbou sjezdovky na Portáškách. Gabriela a Tomáš Ledvinkovi se pustili do oprav a Starý mlýn i s okolím je hezkým místem ve Velké Úpě. Při úpravě podkroví našli několik předmětů připomínajících původní využití domu a jeho majitele. Například vísáčky označující jednotlivé druhy mouky nebo šablonu, přes kterou se na pytle s moukou tisklo označení mlýna Ignaze Dixe. Gabriela říká, že v domě cítí minulé generace, a dodává, že tu snad byly šťastné, jako jsou teď oni.

www.pametkrkonos.cz

Označení pšeničné mouky za Starého mlýna, zachycené vlevo na pohlednici odeslané z Velké Úpy 17. 12. 1931.

Až se rozhodnete podívat do webové databáze Archa Krkonoš®, měli byste alespoň rámcově vědět, co chcete vidět. Fotografie a informace se vážou k jednotlivým objektům, lokalitám, obcím, osobám, rodům, spolkům a událostem. Zatím je v databázi jen sedm tisíc fotografií objektů, tedy méně než deset procent odhadovaného počtu po základním dokončení editace. Nejprve zpracováváme obce bývalého soudního okresu Maršov, tedy východních Krkonoš. Abychom mohli přiřazovat osoby k jednotlivým domům, založili jsme karty objektů historických obcí Dolní a Horní Alberice, Dolní a Horní Lysečiny, Dolní a Horní Malá Úpa, Velká Úpa 1., 2. a 3. díl, tedy Pec, Temný Důl, Suchý Důl, Rýchory, Janské Lázně společně s Černou Horou. Ještě zbývají Svoboda nad Úpou, Maršov 1. až 4. a Sklenářovice. V letech 1992 až 1995 jsme vytvořili fotografický katalog s popisem všech objektů pro uvedená sídla s výjimkou Horního Maršova. Naskenovaný katalog tvoří základní obrazový materiál ke každému domu, doplněný současnými fotografiemi. Karty objektů historických obcí Pec, Dolní Malá Úpa, Dolní a Horní Alberice a Suchý Důl již mají doplněný přehled většiny majitelů od roku 1771 do současnosti. Postupně k objektům přiřazujeme dobové fotografie. Objekt vašeho zájmu najdete, když se podíváte do karty obce na její zkratku. Například Dolní Alberice – Nieder Albendorf mají zkratku DA, ke které napíšete současné číslo domu. DA čp. 1 je bývalá škola, později charitní domov a dnes pension YMCA Setkání. Objekty najdete i podle jména domu, boudy, pensionu nebo hotelu. Problémem pro starousedlíky je orientace v současném místopisu, a hlavně číslování domů. Například Velká Úpa, na kterou se zaměříme v roce 2020, má čtvrté číslování a původní obyvatelé znají to třetí. Pro přehlednost připravuje zapsaný ústav Paměť Krkonoš publikaci Historický adresář soudního okresu Maršov s uvedením všech čísel popisných od roku 1771 dodnes.

Osoba je určena příjmením, křestním jménem, u žen v závorce rodným příjmením a za hvězdičkou rokem narození. Když zadáte do vyhledávače označeného lupou například heslo Dix, zobrazí se vám několik stovek karet. Při zúžení výběru na Dix Ignaz je nyní editováno 24 osob. Po doplnění letopočtu 1837 se zobrazí již jen jedna osoba, tedy mlynář a továrník Ignaz Dix *1837, o kterém píšeme na straně 24. Kliknutím na otce Ignaze Dixe *1798 se zobrazí předchozí generace a zároveň zjištění sourozenci. U továrníka Dixe vidíme osm předchozích generací. Směrem k dnešku se zobrazují jeho děti. Vytvořená síť představuje rozrod a zároveň propojení s dalšími rody. Do karty osoby můžeme postupně doplňovat

zjištěné údaje a její propojení na domy, ve kterých žila či působila. Jestliže je založena karta pěveckého spolku v Maršově, můžeme Ignaze Dixe přiřadit mezi zakladatele z roku 1859.

Obrazová díla jsou základním pilířem databáze Archa Krkonoš®. Každá fotografie, pohlednice, kresba, obraz, stavební plán, mapa a jiné mají svou kartu s identifikací. Můžete si je prohlédnout, až když jsou přiřazené ke konkrétnímu domu, osobě, události, autorovi či sbírce. Autor obrazového díla je pro nás důležitým údajem, protože si ceníme práce fotografů, výtvarníků, projektantů a dalších tvůrců. Když zhotovitele nezjistíme, je obrazové dílo zařazené pod ANONYM, což se může odhalením změnit. Pro historickou obec Pec se nám podařilo editovat několik stovek stavebních projektů z konce 19. a první poloviny 20. století. Pomohly nám lépe popsat stavební vývoj domů. Přiřazením projektů jednotlivých staveb ke konkrétnímu autorovi – projektantovi vytváříme ucelený pohled na jeho tvorbu. Při otevření karty autora Josef Tippelt se vám zobrazí projekty nejen z Pece a zjistíte, jak krásný měl styl provedení. K řadě fotografií jsme do databáze vložili již stovky snímků. Vytváříme obsáhlou galerii profesionálů i amatérů působících v Krkonoších. Jan Zámeš dokumentoval v 70. a 80. letech stavební aktivity východních Krkonoš, jeho fotografie jsou přiřazené ke stovkám objektů. Zachytil například postup demolice Obrů boudy Pec čp. 106. Tato slavná bouda je v databázi zastoupená devadesáti fotografiemi a pohlednicemi z let 1873 až 1983. Minimálně jednou tolik čeká na editaci.

V prosinci jsme po více než ročním provozu databáze přistoupili k její úpravě v editační i uživatelské části. Pro vás je novější verze přehlednější, pro editory praktičtější. Otevření pro uživatele proběhne do konce roku 2019. Vkládání dat je velmi pracná a zodpovědná práce. Na editaci se podílí několik profesionálních badatelů, přístupová práva získali i osvědčení laici. Například Helena Kloseová během let zpracovala svůj rod Klose usedlý především v Lysečínách. Po zaškolení už pečlivě vložila přes 250 svých příbuzných v rozpětí 17. až 20. století.

Stále jsme jen na začátku unikátního projektu. Od uživatelů očekáváme odezvu i formou korektur. Především v době po druhé světové válce nemáme o vývoji domů a s nimi spojenými lidmi dostatek pramenů. Uvítáme finanční podporu formou darů i dobrovolnickou či brigádnickou práci. Naplnění databáze Archa Krkonoš® je naším společným dílem.

www.archakrkonos.cz

VESELY VÝLET

ochranná známka

Sezónní noviny Veselý výlet, Temný Důl čp. 46, 542 26 Horní Maršov, tel. 499 874 298, e-mail: info@veselyvylet.cz, www.veselyvylet.cz, vydavatel/redaktor: Lenka, Miloslav a Pavel Klimešovi, jazyková úprava: Eva Hrubá, fotografie: Hans Bönsch, Adolf Braun, Emil Joffé, Pavel Klimeš, Wenzel Lahmer, Jan Nepomuk Langhans, Franz Pietschmann, Anton Carl Pitzek, Rudolf Slavík, Jan Zámeš a archiv vydavatelů, sazba: Tisk Ofset a.s. Úpice, tel. 499 881 171, tisk: Profi-tisk group s.r.o., Olomouc, překlad do němčiny: Hans-J. Warsaw, překlad do polštiny: Andrzej Magala, uzávěrka: 15. 12. 2019, náklad: 50.000 kusů, z toho 27.000 kusů v české, 15.000 v německé a 8.000 v polské verzi. Máte-li zájem o zaslání vydání Veselého výletu (příště 54/léto 2020) poštou, pošlete spolu s adresou 40 Kč, jste-li z České republiky, nebo 190 Kč, jste-li v cizině, nebo si noviny objednejte osobně v informačním centru Veselý výlet v Temném Dole nebo v Peci pod Sněžkou.

Veškerá autorská práva vyhrazena!

Obří boudu v původní podobě zachytil roku 1875 Adolf Braun.

Rozšířená Obří bouda na snímku Franze Pietschmanna 1889.

Pohlednice Obří boudy vydavatele Rudolfa Slavíka z roku 1927.

Interiér restaurace Obří boudy od anonymního fotografa 1929.

Jan Zámeš dokumentoval v letech 1979 až 1983 zánik Obří boudy.

Fotografie Obří boudy jsou ze sbírky Jörga Ackermanna a Veselého výletu.

[illegible]